

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FEN BİLİMLERİ DERSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİNİN UYGULANABİLİRLİĞİNE
İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

GÖKTÜRK ŞENTÜRK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ PROGRAMI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. MUSTAFA ARSLAN**

İSTANBUL, 2019

ÖNSÖZ

Bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları birçok problemin temelinde milli ve manevi değerlerden uzaklaşması yer almaktadır. Bundan dolayı çocuk eğitiminde anne baba etkeni tek başına yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla buna öğretim etkeninin de dâhil edilmesini gerektirmektedir. Bu amaçla bu çalışmada değerler eğitiminin Fen Bilimleri dersinde uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir.

Bu çalışmamda büyük emeği ve desteğiyle beni yalnız bırakmayan kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a ve değerli görüşleriyle çalışmama katkı sağlayan Prof. Dr. Mustafa Sami TOPÇU hocalarıma teşekkürü büyük borç bilirim. Ayrıca çalışmama gönüllü olarak katılan kıymetli öğretmenlerimize teşekkür ederim.

Tez savunmamda jüri üyesi olan Sayın Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a, Prof. Dr. Mustafa Sami TOPÇU'ya ve Dr. Öğretim Üyesi Hatice MERTOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Tez yazımı boyunca manevi destekleriyle benimle olan kıymetli eşim Nur ŞENTÜRK'e ve ağabeyim Özgür ŞENTÜRK'e teşekkür ederim.

Aralık, 2019

Göktürk ŞENTÜRK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÇİZELGE LİSTESİ	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	x
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.1.1 İlgili Literatür Çalışmaları	2
1.2 Tezin Amacı	11
1.2.1 Problem Cümlesi	12
1.2.2 Alt Problemler	12
1.2.3 Araştırmanın Önemi	12
1.3 Hipotez	12
BÖLÜM 2	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	13
2.1 Değer Kavramı.....	13
2.2 Değerlerin Sınıflandırılması.....	15
2.3 Değerler Nerede, Nasıl ve Ne Zaman Oluşur?	19
2.4 Değerler Eğitimi	20
2.4.1 Ailede Değerler Eğitimi.....	21
2.4.2 Okullarda Değerler Eğitimi	22
2.5 Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi.....	23
2.6 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi.....	26
BÖLÜM 3	
YÖNTEM.....	29
3.1 Araştırmanın Modeli	29
3.2 Araştırmanın Çalışma Grubu.....	29
3.3 Veri Toplama Araçları	29

3.3.1	Öğretmenlerle Görüşme	30
3.4	Verilerin Analizi	31
3.4.1	Güvenebilirlik ve İnanılrlık	32
BÖLÜM 4		
BULGULAR VE YORUM.....		34
4.1	Değer Kavramının Tanımına Ait Bulgular ve Yorum	34
4.2	Fen Bilimleri Dersinde Değerler Eğitiminin Gerekçelerine Ait Bulgular ve Yorum	37
4.3	Kazandırılacak Değerler ve İlgili Ünitelere Ait Bulgular ve Yorum	40
4.4	Değerler Eğitime Ayrılan Zamana Ait Bulgular ve Yorum	44
4.5	Araç-Gereç ve Materyal Önerilerine Ait Bulgular ve Yorum	47
4.6	Değerler Eğitiminin Fen Bilimleri Öğretim Programındaki Yerine Ait Bulgular ve Yorum	50
4.7	Günlük Yaşamdaki Örneklerle Değerler Eğitimi Önerilerine Ait Bulgular ve Yorum	52
BÖLÜM 5		
SONUÇ VE ÖNERİLER		57
5.1	Sonuç	57
5.1.1	Değer Kavramının Tanımına Ait Öğretmen Görüşleri	57
5.1.2	Fen Bilimleri Dersinde Değerler Eğitiminin Gerekçelerine Ait Öğretmen Görüşleri	58
5.1.3	Kazandırılacak Değerler ve İlgili Ünitelere Ait Öğretmen Görüşleri.	58
5.1.4	Değerler Eğitime Ayrılan Zamana Ait Öğretmen Görüşleri	59
5.1.5	Araç-Gereç ve Materyal Önerilerine Ait Öğretmen Görüşleri	59
5.1.6	Değerler Eğitiminin Fen Bilimleri Öğretim Programındaki Yerine Ait Öğretmen Görüşleri	60
5.1.7	Günlük Yaşamdaki Örneklerle Değerler Eğitimi Önerilerine Ait Öğretmen Görüşleri	60
5.2	Öneriler.....	61
KAYNAKLAR		62
ÖZGEÇMİŞ		73

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1 Bazı ülke ve kurumların belirledikleri değer listesi.....	15
Çizelge 2.2 M. Rokeach'ın değer sınıflaması (1973).....	16
Çizelge 2.3 Schwartz'ın değer sınıflaması	17
Çizelge 2.4 Akbaş'ın değer sınıflandırması	18
Çizelge 2.5 Spranger'ın değer sınıflaması	18
Çizelge 2.5 Spranger'ın değer sınıflaması (Devamı)	19
Çizelge 2.6 Kahle'nin değer sınıflaması	19
Çizelge 2.7 Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında öngörülen değerler	24
Çizelge 2.8 2010 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması öngörülen değerler	25
Çizelge 2.9 2018 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması öngörülen değerler	26
Çizelge 3.1 Görüşme türleri	30
Çizelge 3.2 Görüşme soruları	31
Çizelge 4.1 “Size göre değer kavramı neyi ifade ediyor? “sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri	35
Çizelge 4.2 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden?” sorusu ile ilgili temalar,kodlar ve sıklık bilgileri	37
Çizelge 4.2 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı)	38
Çizelge 4.3 “Fen Bilimleri dersinde kazandırılması mümkün olan değerler hangileridir? Bu değerler hangi ünitelerde kazandırılabilir?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri	40
Çizelge 4.3 “Fen Bilimleri dersinde kazandırılması mümkün olan değerler hangileridir? Bu değerler hangi ünitelerde kazandırılabilir?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı)	41
Çizelge 4.4 “Siz, derslerinizde değerler eğitime gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri.....	44

Çizelge 4.4 “Siz, derslerinizde değerler eğitime gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı).....	45
Çizelge 4.5 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri	47
Çizelge 4.5 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı)	48
Çizelge 4.6 “Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yeterince yer verildiğini düşünüyor musunuz? Neden?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri	50
Çizelge 4.7 “Hayvanlara şiddet, küresel ısınma ve etkileri gibi konularda öğrencilerin daha bilinçli olması için (fen bilimleri dersindeki canlılar ve yaşam konu alanı dikkate alındığında) değerler eğitimi nasıl verilmelidir?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri	53

FEN BİLİMLERİ DERSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİNİN UYGULANABİLİRLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Göktürk ŞENTÜRK

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Bu çalışma ile değerler eğitiminin sosyal bilimler alanındaki derslerin yanında Fen Bilimleri dersinde de uygulanabilirliğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Fen Bilimleri öğretmenlerinin değer kavramının tanımı, Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin gerekçeleri, kazandırılabilir değerler ve ilgili üniteler, mevcut koşullarda uygulanabilirliği, araç gereç ve materyal önerileri ile değerler eğitiminin Fen Bilimleri öğretim programındaki yeri ve günlük yaşamdan örneklerle değerler eğitimi önerileri konusundaki görüşleri yedi adet açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme ile alınmıştır. Öğretmenlerin Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin uygulanabilirliği hakkındaki görüşleri araştırmacı ve bir öğretmen tarafından tema ve kodlamalarla sınıflandırılmıştır. Çalışma sonucunda değer kavramına öğretmenler tarafından olgusal, bireye özgü ve toplumsal tanımlamalar yapıldığı görülmüştür. Ayrıca Fen Bilimleri dersi günlük yaşama uyarlanabilen, doğayı, canlıları ve insanı konu edinen bir ders olduğu için değerler eğitiminin belirli derslere özgü düşünülmemesi gerektiği ve Fen Bilimleri dersinden ayrı tutulamayacak bir kavram olduğu ifade edilmiş; bu derste kazandırılacak değerler olarak birçok değer sıralanmıştır. Bunun yanında Fen Bilimleri dersinde değerler eğitimi için zamanın yeterli olmadığı öğretmenlerin çoğunluğu tarafından ifade edilerek sınıf mevcutlarının kalabalıklığı, öğrencilerin hazırbulunuşluklarının yeterli olmaması, sınav odaklı eğitim sistemi gibi olumsuz nedenlerden dolayı Fen Bilimleri dersinde değer ediniminin zorlaştığı vurgulanarak öğrencilerin Fen Bilimleri dersinde yaparak yaşayarak ve rol model alarak değerleri kazanacağı vurgulanmıştır. Öğretmenlerin çoğu Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitimine yeterince yer verilmediğini çeşitli nedenler

sıralayarak ifade etmişlerdir. Son olarak, görüşmeye katılan öğretmenlerin çoğunluğu yaşamsal örneklerle, doğa ve canlının gerekliliği içselleştirilerek, somut etkinliklerle ve öğrencinin doğrudan sürece dâhil edilmesiyle ya da okul dışı yaşantının okula uyarlanmasıyla değerler eğitiminin mümkün olacağını vurgulamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, görüşme, fen bilimleri, nitel araştırma

**TEACHERS' VIEWS ON THE APPLICABILITY OF VALUES EDUCATION IN
SCIENCE COURSE**

Göktürk ŞENTÜRK

Department of Mathematics and Science Education

MSc. Thesis

Adviser: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

In this study, it is aimed to reveal the applicability of values education in sciencecourse as well as courses in social sciences. Qualitative research method was used in the study. Teachers' views on the definition of the concept of value of science teachers, the rationale of values education in science course, the achievable values and related units, the applicability of the current conditions, the tools and materials suggestions and the place of values education in the science curriculum and values education suggestions with examples from daily life issues were obtained through a semi-structured interview consisting of seven open-ended questions. Teachers' views on the applicability of values education in science course were classified by the researcher and a teacher with themes and codes. As a result of the study, it was seen that the teachers made factual, individual-specific and social definitions to the concept of value. In addition, it is stated that since science course is a course that can be adapted to daily life and focuses on nature, living things and people, value should not be considered specific to certain courses and it is a concept that can not be separated from science course; many values are listed in this course. In addition, it was stated by the majority of teachers that the time was not sufficient for values education in science course, it was emphasized that it was difficult to acquire value in science course due to negative reasons such as the crowded classrooms, lack of students' readiness, and exam-oriented education system. The teachers said that they will gain values with learning by doing and experiencing, and taking role models in science course. Most of the teachers stated that there is not enough value education in science education curriculum by listing various reasons. Finally, the majority of the teachers who participated in the interview emphasized that values education would be possible with the use of vital examples, internalizing the necessity of nature and living

things, through concrete activities and by directly involving the students in the process or adapting the out-of-school life to the school.

Keywords: Values education, interview, science, qualitative research

1.1 Literatür Özeti

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle kitle iletişim araçlarına eklenen internet farklı toplumların, farklı coğrafyaların birbiriyle etkileşimini gerçekleştirmiş; kültürleşme, kültürlenme adı verilen durumlar meydana getirmiştir. Bu duruma ek olarak kırsal kesimlerden kentlere gerçekleşen göçler, farklı kültürlerle sahip bireylerin birbirini etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Bahsedilen bu etkiler ise olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Artan kadın cinayetleri, uyuşturucu madde bağımlılığı, çocuk istismarı, boşanma, cinayet vb. olaylar yukarıda bahsedilen durumların olumsuz sonuçları olarak gösterilebilir. Ayrıca bu olumsuzlukların yanında kaybolan nezaket ve görgü kurallarından da bahsedilebilir. Bunun yanında sorumsuzluk, saygısızlık gibi olumsuzluklar her geçen gün artarken toplum bundan çok hızlı etkilenmektedir. Örneğin toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer verilmemesi veya çevreye karşı insanların duyarsızlaşması gibi durumlar bunun en basit göstergeleridir.

Yukarıda sözü edilen durumların özüne inildiğinde toplumun sahip olduğu değerlerin değiştiği, yozlaştığı görülmektedir. Tahiroğlu [1], bu problemlerle başa çıkabilmenin yolunun insanlığı arka planda bırakan küreselleşme yerine insanileşen ve uygarlaşan bir küreselleşmeden geçtiğini vurgulamaktadır. Aladağ [2]'a göre yukarıda sıralanan tüm bu sosyal problemlerinin özünü birey yetiştirilirken toplumun belirli ahlaki standartlarının göz ardı edilmesi oluşturmaktadır. Bu standartlar her toplumda ve her coğrafya da farklılıklar gösterebilir. Ülkemizde bu standartları yüzlerce yıl öncesine dayanan geleneksel birey yetiştirme yöntemi oluşturmaktadır.

Din, sahip olduğu bireysel ve toplumsa birikimler dolayısıyla çok iyi bir değer sağlayıcıdır. Toplumlar belirli bir dini kabullendiklerinde, o dinden gelen değerleri de kabullenir, onlarla bütünleşirler [4]. Bu nedenle coğrafyamızın İslamiyet ile tanışmasıyla “iyi insan yetiştirme” bir değerden çok bir vazife olarak görölmüş ve üzerinde çok durulan bir konu olmuştur. Bu amaçla medrese gibi çeşitli eğitim kurumları açılmış, topluma olumlu etki eden ve öğretileri halen yaşayan Mevlâna Celalettin Rumi ve Hacı Bayram Veli gibi isimlerin yetişmesi sağlanmışır.

1.1.1 İlgili Literatür Çalışmaları

Literatürde değerler eğitiminin Fen Bilimleri dersinde uygulanması ile ilgili çok az sayıda çalışma olmasına rağmen farklı disiplinlerde birçok çalışma yer almaktadır. Bu çalışmaların neredeyse tamamının okul öncesi, hayat bilgisi, din kültürü ve ahlak bilgisi, Türkçe ve sosyal bilgiler alanlarında olduğu görölmektedir.

Baş ve Beyhan [5] tarafından yapılan çalışmada 1986 yılından itibaren "değerler eğitimi" konusunda yazılmış yüksek lisans tezleri farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Değerlendirmeye alınan yüksek lisans tezleri incelendiğinde "değerler eğitimi" konusunda çok az sayıda çalışma yapıldığı ve geçen zaman içerisinde bu konuda yapılan çalışmaların sayısında artışın olduğu görölmüştür.

Taşdemir vd. [6] tarafından yapılan çalışmada okul dışı öğrenme ortamlarının değerler eğitiminde kullanılmasının önemi üzerinde durulmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan bir vaka çalışması kullanılmış; Eğitim Fakóltesi ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri ile 55 kişilik bir grup oluşturulmuş ve uygulama için bilim merkezleri (Feza Gürsey Bilim Merkezi) ve müzeler (Rahmi Koç Bilim Müzesi, Atatürk Mozolesi tarihi müzesi) seçilmiştir. Verilerin analizinde kategorik analiz kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, tanım kategorisinin en çok estetik değerde kullanıldığını göstermiştir; Sonuçlar kategorisi en çok kültürel mirasa duyarlılıkta, örnek kategorisinde en çok vatanseverlik değeri kullanılmıştır. Ayrıca, uygulama sonrası bilimsel, dayanışma ve estetik değerler örneklerle açıklanmıştır. Uygulamanın ardından öğrencilerin cevaplarından, tanımların genellikle sonuç ve örnekler ile değiştirildiğı görölmüştür. Bu da okul dışı öğrenme ortamlarının öğrencilerin bilgilerini biriktirme sürecine katkıda bulunduğunun göstergesi olarak ifade edilmiştir.

Silcock ve Duncan [7] tarafından değer edinimi ve değerler eğitimi üzerine tavsiye niteliğinde yapılan çalışmada okullarda değer edinimi ile ilgili üç öneride bulunulmuştur; (1) değerlerin okul-öğrenci hayatlarına entegrasyonu için en uygun koşulların öğrencilerin gönüllü taahhütlerini içereceğine inanılmaktadır; (2) değerlerin öğrenilmesi, öğrencilerle değerli olarak kabul edilen konular arasında kişisel olarak dönüştürülmüş ilişkilere yol açmalıdır; (3) değerlerin öğrenilmesi örgün eğitimin çekirdeği olduğundan, öğrenilenlerle daha geniş sosyo-politik sahne arasında bir tutarlılık olmalıdır.

Allchin [8] tarafından Fen Bilimleri dersinde değerler eğitimi üzerine farklı bir bakış açısıyla yapılan çalışmada bilimin değerlerden bağımsız olmadığı sadece nesnelliğin bir modelini sağladığı ifade edilmiştir. Yine aynı çalışmada bilim ve değerler arasındaki çok yönlü ilişkiyi anlayan Fen Bilimleri öğretmenlerinin, yansıtıcı alıştırmalar ve vaka çalışmaları yoluyla bilimin doğasını tam olarak anlamada öğrencileri daha etkili bir şekilde yönlendirebileceği ifade edilmiştir.

Kapkın vd. [9] tarafından yapılan çalışmada 1999 ile 2017 yılları arasındaki "değerler eğitimi" konusunda yazılan yüksek lisans tezleri incelenmiştir. Bunun sonucunda değerler eğitimiyle ilgili çalışmaların az sayıda olduğu hatta önemli bir bölümünün son 10 yılda yapıldığı tespit edilmiştir.

Kunduroğlu [10] tarafından geliştirilen dördüncü sınıf Fen Bilimleri öğretim programıyla bütünleştirilen değerler eğitimi programının etkililiğinin belirlendiği çalışmada deney ve kontrol grubunu Ankara'daki bir ilköğretim okuluna devam eden 70 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada Kunduroğlu [10] tarafından geliştirilen, içerisinde hikâye ve çeşitli yönlendirmeler bulunan ikilem durumları formu kullanılmıştır. Deney grubundaki öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha iyi değer edinimi gerçekleştirdikleri istatistiksel olarak ifade edilmiştir. Ayrıca deney grubundaki öğrencilerin ön-test son-test ortalamaları arasında da son-test lehine fark olduğu ve deney ve kontrol grubundan elde edilen nitel verilerin nicel verileri desteklediği ve deney grubunun ön ve son-testleri arasındaki farklılığı desteklediği görülmüştür.

Herdem [11] tarafından yapılan araştırmada yedinci sınıf Fen Bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilen değer temalı öğretim etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada kullanılan etkinliklerin öğrencilere değerlerin

kazandırılması noktasında etkili olduğunu istatistiksel olarak ortaya konulmuştur. Deney ve kontrol gruplarının değer konusundaki gelişimlerini belirlemek için uygulanan İDFo ön-test ve son-test ortalamalarına göre deney grubundaki öğrencilerin değer edinimini gerçekleştirdikleri istatistiksel olarak ifade edilmiştir.

Kılıç vd. [12] tarafından yapılan çalışmada öğretmen davranışları, değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırmada Düzce ilinde bulunan farklı okul ve branşlardan ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenleriyle yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen verilerden olumsuz öğretmen davranışları belirlenmiştir. Bu davranışlar ana kategorilerde toplanarak olumsuz etkilenen değerler tespit edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçların öğretim kademelerine göre karşılaştırılması yapılmıştır.

Özdemir vd. [13] tarafından Türk eğitim sisteminde eğitim denetimi etkinliklerinin değerler eğitimi bağlamında değerlendirildiği çalışmada yapılandırılmış görüşme kullanılarak içerik analizi yapılmış ve elde edilen görüşlere göre eğitim denetiminde değerler eğitimine ne derecede yer verildiği belirlenmiştir. 176 katılımcıdan 101'i tarafından bu amaçla eğitim denetiminin yapılmadığı, 50 katılımcı tarafından ise yeterli düzeyde yapılmadığı ifade edilmiştir. Değerler eğitimini merkeze alan bir eğitim denetimi yapılması durumunda toplumsal ve öğrenci merkezli kazanımlara ek olarak eğitim sisteminin de kazanımlarının olacağını ifade edilmiştir.

Kunduroğlu ve Babadoğan [14] tarafından İngilizce olarak yayınlanan çalışmada değer eğitimi entegre edilmiş 4. sınıf Fen Bilimleri öğretim programının etkililiği araştırılmıştır. Araştırmacılar tarafından 10 ve 11 yaşlarındaki öğrencilere uygulanmak üzere "değerler eğitimi entegre edilmiş Fen Bilimleri kursu" geliştirilmiştir. Her grupta 35 öğrenci olacak şekilde çalışma gruplarına ön-test ve son-test uygulanarak veriler analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre değerler eğitimi uygulanan deney grubunda istenen değişimin olduğu istatistiksel olarak ifade edilmiştir.

Yıldırım vd. [15] sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi konusunda öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerinin alındığı çalışmada aileden kazanıldığı düşünülen değerlerin saygı, sevgi, dürüstlük, yardımseverlik ve hoşgörü şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Katılımcıların tamamı sorumluluk ve duyarlılık değerlerini okulda kazanılan değerler olarak ifade etmişlerdir. Bütün katılımcıların öğretmenin örnek rol model olması gerektiğini vurguladıkları görülmüştür.

Bursa ve Çengelci Köse [16] tarafından Türkiye ile Kanada sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırıldığı çalışmada Türkiye'deki Öğretim Programlarında öğrencilere kazandırılmak istenen değer sayısı açısından farklılığın bulunmadığı; Kanada'daki programlarda ise dördüncü ve beşinci sınıf seviyesinde öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerin sayıca altıncı ve yedinci sınıf seviyelerine göre daha yoğun olduğu ifade edilmiştir. Çalışma sonuçları ışığında öğretmenlere kılavuzluk etmesi bakımından değerlerin, hedef davranış olarak verilmesi ve literatürdeki değer sınıflamalarına göre belirlenmesi gerektiği önerilmiştir.

Kaya vd. [17] tarafından yapılan çalışmada 6 farklı anaokulunda görev alan 11 okul öncesi öğretmeniyle değerler eğitimi üzerine görüşme yapılmıştır. Görüşmeden elde edilen verilerden yola çıkılarak değerler eğitimi konularının drama yöntemiyle işlenmesinin etkililiği incelenmesi amacıyla deney ve kontrol grubu olarak bir anaokulunun iki sınıfı belirlenmiş; bu gruplara Resimli Kartlar Farkındalık Testi uygulanmıştır. Bunun yanında deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Aile Davranış Değerlendirme Formu uygulanmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre drama yöntemiyle işlenen değerler eğitimi dersinin öğrencilerin değer konusunda bilinç düzeylerini arttırmada etkili olduğu belirlenmiştir.

Izgar ve Beyhan [18] tarafından değerler eğitimi programının sekizinci sınıf öğrencilerinin demokratik davranış ve tutumlarına etkisinin araştırıldığı çalışma sonucunda uygulanan değerler eğitimi programının sekizinci sınıf öğrencilerinin demokratik davranış ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir.

Çelikkaya vd. [19] tarafından çalışmada Sosyal Bilgiler içerisinde yer alan değerler eğitime ilişkin yapılabilecek etkinliklerin uygulanma durumlarının öğretmenin cinsiyetine, branşına, görev yerine, mesleki tecrübesine ve değerler eğitimi alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş ve öğretmenlerin boyutlarının (branş, cinsiyet, görev yeri, kıdem ve değer eğitimi alma) sırasına göre en çok yaptıkları etkinliklerin öğrencilere konuyla ilgili kitaplar önermek, rol model alınacak bireylerin yaşam öykülerini hazırlatıp sundurmak, örnek davranış gösteren öğrenciyi sınıf ortamında ödüllendirmek, değerler eğitiminde öğrencilerin empati becerisine ve olumlu değerlere sahip olmalarını sağlamak için telkinde bulunmak şeklinde ifade edilmiştir. Kadın öğretmenler belirginleştirme boyutundaki etkinlikleri daha iyi düzeyde

uyguladığı, ilçe merkezinde görev yapan öğretmenlerin il merkezindekilerden hem belirginleştirme hem de toplam boyuttaki etkinlikleri daha iyi düzeyde uyguladığı vurgulanmıştır.

Aran ve Demirel [20] tarafından 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili yaptıkları uygulamalara dair görüşlerini belirlemek için yapılan çalışmanın verileri Aran ve Demirel [20] tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme ve anket formuyla elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin çoğunluğunun sorumluluk değeri içeren etkinlikleriyle çeşitli değer edinimi yaklaşımlarına yer verdikleri görülmüştür. Bunun yanında yaratıcı drama ve iş birlikli öğrenme yönteminin tercih edildiği ifade edilmiştir.

Aktepe ve Yalçınkaya [21] tarafından ilköğretim ortamında değerler eğitimine ilişkin öğrenci görüşlerinin cinsiyet, sınıf ve annenin çalışma durumu gibi değişkenler açısından belirlendiği çalışmada “Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğrenci Görüşlerini Belirleme” anketi kullanılmış ve toplanan verilerin analizi, alt problemler doğrultusunda, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin diğerlerine göre; 3.sınıfta okuyan öğrencilerin diğerlerine göre ve annesi çalışmayanların annesi çalışanlara göre değerleri kazanmada daha etkili olduğu istatistiksel olarak belirlenmiştir.

Koç [22] tarafından Siirt ilinde bulunan ve 10 devlet okulundaki Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Bilişim Teknolojileri, Görsel Sanatlar, Müzik ve Beden Eğitimi branşlarından 319 öğretmene Koç [22] tarafından geliştirilen “Değerler Eğitimi Anketi” kullanılarak değerler eğitimi konusundaki görüşleri alınmıştır. Öğrencilerin değerler eğitimiyle kendi değerlerini sorguladıkları ifade edilmiştir. Bunun yanında değerler eğitimi informal olarak ailede kazandıkları, formal olarak ise okul ya da öğretmenlere ait değerlerden etkilendikleri ifade edilmiştir.

Çengelci vd. [23] tarafından okul ortamında kazandırılmak istenen değerlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlendiği çalışma sonucunda öğretmenlerce sorumluluk sevgi, saygı, hoşgörü ve dayanışma değerleri; öğrenciler tarafından ise dürüstlük değeri örnek verilmiştir.

Kumarassamy ve Koh [24] tarafından değerlerin nasıl kazandırıldığı ya da ele alındığı ve değer kazandırılan fen bilimleri dersinin öğrencilerin eğilimlerini ve eylemlerini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada öğretmenlerin fen öğretimindeki değerlere ilişkin görüşlerini incelemiştir. Çalışmada Singapur ve Yeni Delhi'de 8.sınıf fen derslerine giren öğretmenlerle görüşülmüştür. Sonuçta fen derslerindeki değerlerin, öğrencilerin kişisel özneliliklerinde, tavır ve davranışlarında (örneğin daha fazla ilgi ve sorumluluk gibi) değişikliklere yol açtığı görüşleri ifade edilmiştir.

Eskicumalı vd. [25] tarafından ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin değer eğitimi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada farklı illerden 31 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşme yapılmıştır. Genel olarak, okullarda değerler eğitimi konusunda öğretmenler için yeterli bilgilendirmenin olmadığı, öğretmenlerin okullarda değerler eğitimi yetersiz buldukları, müfredatlarının geliştirilmesi gerektiğinin ve öğretmenlerin değerler eğitimi yürütmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, belirli bir değerler eğitimi dersi olmalı ve tüm öğretmenler davranışları ile öğrenciler için bir model olmalıdır. Ayrıca, değerler eğitimi ile ilgili sorunların olduğu belirtilmiştir; çünkü öğretmenler, öğrenciler ve veliler tarafından değer eğitimine yeterince önem verilmediği ifade edilmiş, eğitimcilere ve ailelere değerler eğitimi konusunda eğitim verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Thornberg ve Oğuz [26] tarafından Türk ve İsveçli öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin incelendiği çalışmada 52 öğretmen ile nitel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve analiz edilmiştir. Çalışmada öğretmenlerin eleştirel bir yaklaşım göstermedikleri belirtilmekle birlikte öğretmenlere göre değerler eğitiminin temel yönteminin öğrencilerle günlük etkileşimlerde onlara iyi bir rol model olmak olarak ifade edilmiştir. Değerler eğitimi, büyük ölçüde, sosyal etkileşimlerin akışına gömülü bir günlük eylem olarak tanımlanmıştır.

Uzunkol ve Yel [27] tarafından yapılan çalışmada ilköğretim 3.sınıf öğrencileri üzerinde saygı ve sorumluluğa dayalı değerler eğitiminin etkisi incelenmiştir. Çalışmada Coopersmith [28] tarafından geliştirilen ve Pişkin [29] tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Okul Kısa Formu Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri"; Araştırmacı tarafından hazırlanan "Sosyal Problem Çözme Becerileri Ölçeği"; Veri toplamada Kaya ve Siyez [30]

tarafından geliştirilen “Çocuklar İçin KA-SI Empatik Eğilim Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda değerler eğitimi programının öğrencilerin öz saygı düzeylerini artırmada anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermesine rağmen problem çözme becerileri ve empati düzeylerinde olumlu bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Yığittir [31] tarafından öğrenci velilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrencilere kazandırılmasını istedikleri değerleri sıralayacakları anket kullanılarak yapılan çalışmada öğrenci velilerinin okulda en çok öncelik verdiği değerlerin çalışkanlık, vatanseverlik, aile birliğine önem verme, doğruluk, dürüstlük, İstiklal Marşı'na saygı, bayrağa saygı, sorumluluk, saygı, cesaret ve yardımseverlik olduğu ve bu değerlerin tercih edilmesinde sosyo-ekonomik düzeylerin etkili olabileceği belirlenmiştir

Dilmaç [32] tarafından yapılan çalışmada 4. ve 5. sınıf öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi verilmeye çalışılmış ve programın etkililiğinin sınanması için Ahlâki Olgunluk Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul İli Küçükyaşı Çocuk Esirgeme Kurumunda kalan 36 kişi (18'i deney, 18'i kontrol grubu) oluşturmuştur. Deney grubuna 36 oturum boyunca İnsani Değerler Eğitimi verilmiş; kontrol grubuna ise konuyla ilgili herhangi bir eğitim verilmemiştir. Çalışma sonucunda İnsani Değerler Eğitimi alan dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Ölçeğinden anlamlı derecede yüksek puan aldığı ve bu programın öğrencilerin ahlâki olgunluk düzeyinin gelişebildiği ifade edilmiştir.

Demirhan İşcan [33] tarafından "evrensellik" ve "iyilikseverlik" değerlerini ilköğretim düzeyinde kazandırılmasına yönelik olarak hazırlanan programın etkililiğinin incelendiği araştırmaya katılan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre bilişsel özellikler ve değerleri gösterme düzeyleri bakımından daha başarılı bulunmuştur. Türkçe, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler dersleriyle entegre edilerek uygulanan programa katılan öğrencilerin değerlere ilişkin aldıkları puanlarla, bu derslere ait yılsonu notları arasında istatistiksel olarak orta seviyede ve olumlu yönde ilişki olduğu belirlenmiştir.

Arslan Parlak [34] tarafından yapılan çalışmada ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında ahlak ve değerler eğitiminin ne şekilde ele alındığı incelenmiş ve öncelikle ahlak ile ilgili kavramlara yer verildiği, daha sonra ahlaki gelişim dönemleri dikkate alınarak ahlak ve değerler eğitimi her yönüyle ele alındığı ifade edilmiştir.

Müfredatta yer alan “ahlak ve değerler” öğrenme alanıyla ilgili yapılan incelemeler sonucunda, öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkı sağlayabilecek konuların uygun şekilde işlendiğini tespit edilmiştir. Bununla birlikte düzenlenen etkinliklerin bazılarının ilişkilendirilen kazanımları gerçekleştirebilecek düzeyde etkili olmadığı sonucuna varılmıştır.

Özdaş [35] tarafından yapılan ve ilköğretim ikinci kademe öğretim programlarındaki değerlerin kazandırılma düzeyleriyle öğrencilerde istenmeyen davranışların görülme sıklığının belirlendiği çalışmada ortaokul öğretim programlarında yer alan "Bireylerarası ilişkiler", "Milli Değerler", "Evrensel Değerler" ve "Özerklik" boyutlarında değerlerin edinildiği belirlenmiştir. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin gerçekleştirme düzeylerinin daha yüksek olduğu fakat cinsiyet, kıdem ve branş gibi değişkenlerin bu durumu etkilemediği ifade edilmiştir.

Kantar [36] tarafından yapılan, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. ve 5.sınıf düzeyinde kazandırılmak istenen değerlerin “100 Temel Eser” bakımından incelendiği çalışmada incelenen kitaplarda yardımseverlik değerine daha çok yer verildiği sonrasında ise sırayla sevgi, çalışkanlık ve aile birliğine önem verme değerlerinin geldiği ifade edilmiştir. İncelenen eserlerin tamamı değerlendirildiğinde değerlerin kazandırılmasında yeterli olmamasına karşın çoğu değerın kazandırılmasında kullanılabileceği vurgulanmıştır.

Ateş [37] tarafından yapılan araştırmada değerler eğitimi ile ilgili farklı konularda sınıf öğretmenliği, fen bilimleri, din kültürü ve ahlak bilgisi, teknoloji-tasarım, matematik, özel eğitim, Türkçe, sosyal bilgiler, görsel sanatlar, beden eğitimi ile rehberlik öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Değerler eğitiminin önemli bir ihtiyaç olmasına rağmen ailelerin çocuklarına evrensel değerleri kazandırmakta yetersiz oldukları katılımcı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Bunun yanında medya ve sivil toplum kuruluşları ile sosyal paylaşım sitelerinin ve sokağın desteği olmadan okullarda değerler eğitiminin verilmesinin tek başına yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Taymur [38] tarafından değerler eğitimi ve uygulamaları konusunda öğretmen görüşlerinin incelendiği çalışmada çeşitli yöntem ve teknikler (değeri açıklama, telkin etme, araştırma, rol model olma, drama, gezi ve inceleme) kullanılarak değerler eğitimi verildiği ancak konuyla ilgili yeterli kaynak, materyal ve ders içeriklerinin bulunmadığı

görüşmeye katılan öğretmenlerce ifade edilerek değerler eğitimi uygulamalarıyla öğrenci davranışlarında olumlu değişim meydana geldiği belirtilmiştir.

Geylan [39] tarafından ortaöğretim müfredatındaki değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmada yetişkin görüşlerine dayalı olarak, Türk toplumuna değerlerin “Bireyler arası ilişkiler” “Millî Değerler” ve “Evrensel Değerler”in "Kısmen Yeterli" düzeyinde kazanıldığı ifade edilmiştir. Türk toplumuna değerlerin kazandırılmasında bireyin kamu ya da özel sektörde çalışıp çalışmamasına bağlı olduğu ancak bireyin cinsiyet, kıdem ve meslek türüne bağlı olmadığı belirtilmiştir. Çalışmada 20-30 yaş arasındaki bireylerden özel sektörde çalışanlarda olumlu davranışlarının görülme sıklığının daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

Erikli [40] tarafından yapılan ve okul öncesine devam eden çocuklar için hazırlanan değerler eğitimi programının çocuklardaki dürüstlük, saygı, paylaşım, arkadaşlık, sorumluluk ve iş birliği değerlerine olan etkisi incelendiği çalışmada deney grubuna okul öncesi değerler eğitimi programı altı haftada üçer gün şeklinde uygulanmış ve kontrol grubuna herhangi bir ek çalışma yapılmamıştır. Çalışmanın sonucunda okul öncesi değerler eğitimi programının deney grubunda saygı, iş birliği, dürüstlük, paylaşım ve arkadaşlık değerlerini istatistiksel olarak istenen ölçüde arttırmada etkili olduğu ancak sorumluluk değerinde istenen düzeyde etkili olmadığı görülmüştür.

Düzenli [41] tarafından genel lise öğretim programlarının değerler eğitimi açısından incelendiği çalışmada konu, kapsam ve önemi üzerinde durulduktan sonra değer kavramı açıklanmış ve kullanılan değer sınıflandırmaları üzerinde durulmuştur. Bunların yanında karakter eğitimi, ailede, okulda ve medyada değerler eğitimi konularında bilgiler verilerek değerler eğitimi yaklaşımlarının üzerinde de durulmuştur. Çalışmanın ana bölümünde ise genel lise öğretim programlarının kazanımlarının tamamı değerler eğitimi açısından incelenerek yorumlanmış ve bu programlarda değerler eğitime uygun olan kazanımlar tablolar şeklinde sunulmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde ise bulgular genel olarak yorumlanarak çıkan sonuçlar üzerinden önerilerde bulunulmuştur.

Gözel [42] tarafından yapılan çalışmada yenilenen hayat bilgisi öğretim programında yer verilen değerler eğitimi uygulamalarını sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirmek için hayat bilgisi öğretim programında yer alan kazanımlar, ders ve

Çalışma kitaplarında yer alan etkinlik örnekleri değerler bakımından incelenmiş ve değerlerin uygulama sürecine ilişkin ğretmen görüşleri alınmıştır. Hayat bilgisi dersinde kazandırılması hedeflenen ve programda yer alan değerlere ilişkin doküman incelemesi sonuçlarına göre programların ve ders kitaplarının birebir örtüşmediği; programlarda yer alan kazanımlar, ünite isimleri ve ders süreleri açısından 1.sınıf ders programı dışında kabul edilebilir düzeyde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Görüşülen sınıf öğretmenleri çalıştıkları okulların sosyo-ekonomik düzey farkı gözetmeksizin hepsinin değer öğretiminin önemine vurgu yaparak değerleri öğrencilerde olumlu davranış kazandırmaya ve toplumla bütünleşmeyi sağlamaya yardımcı birer araç olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu değerler eğitiminin yenilenen hayat bilgisi dersi ilköğretim programlarındaki rolü hakkında memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. ğrenme ğretme sürecinde değerin konusu, programdaki yeri ve gerçek hayattaki uygulama şekillerini esas alarak değerleri farklı yaklaşım, yöntem ve tekniklerle öğrettiklerini belirtmişlerdir. Değerlerin kazandırılması sürecinde en çok aile olmak üzere, yönetici, ğretmen, evre, kitle iletişim araçları vb. gibi paydaşların oldukça etkili olduğu; bu sebeple değer öğretiminin okullarda öğretmenlerin sorumluluğu altında sadece belirli derslerle sınırlı kalmayıp tüm paydaşların da bu sürece dâhil edilmesinin gerekliliğini vurgulamışlardır.

Baydır [43] tarafından taslak İngilizce ğretim programının değerler eğitimi açısından gl ve zayıf yönleri ile değerler eğitimini uygulama şekilleri ve karşılaşılan zorlukların neler olduğunu konusunda ğretmen görüşlerinin alındığı çalışmada güncellenen ğretim programı değerler eğitimi bakımından yeterli bulunmadığı ve ğretim programlarında değerler eğitimine daha çok yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Buna ek olarak, değerler eğitimi konusunda öğretmenlere gerekli hizmet içi eğitimlerin verilmesi gerektiği vurgulanarak programdaki değerler eğitimi kazanım, etkinlik ve değerlendirme süreçlerindeki belirsizliklerin giderilmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

1.2 Tezin Amacı

Çalışma ile değerler eğitiminin sosyal bilimler kapsamındaki derslerin yanında Fen Bilimleri dersinde de uygulanabilirliğinin ğretmen görüşleri açısından ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.2.1 Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi "Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin uygulanabilirliği konusunda öğretmen görüşleri nelerdir?" şeklindedir.

1.2.2 Alt Problemler

Çalışmanın amacı dikkate alınarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- Öğrencilere Fen Bilimleri dersinde değerler eğitimi verilebilir mi?
- Mevcut öğretim programı içerisinde Fen Bilimleri öğretmenleri değerler eğitime yer veriyorlar mı?
- Öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili materyal önerileri nelerdir?
- Fen Bilimleri dersinde hangi değerler verilebilir?

1.2.3 Araştırmanın Önemi

Toplumsal değişimlerin, kültürel değerlerimizi olumsuz yönde etkilememesi için değerler eğitimi önem arz etmektedir. Çünkü toplumsal yapımızın kendini koruyabilmesi ancak milli, manevi ve evrensel değerlerin bireylere kazandırılması ile mümkün olabilmektedir. Mevcut öğretim programında yer alan yöntemlerin yanında bu konuda yeni yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla okullarda en aktif role sahip olan öğretmenlerin görüşleri ışığında yeni ve alternatif yöntem ve tekniklerin geliştirilmesine ön adım teşkil etmesi bakımında farklı bir öneme sahiptir.

1.3 Hipotez

Nitel bir çalışma olduğu için çalışmaya özgü bir hipotez önerilmemiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Değer Kavramı

Değerin soyut bir kavram olması ve birçok disipline konu olmasından dolayı farklı şekillerde tanımlanmasına neden olmuştur. Ancak basitçe ifade edilecek olursa “*kişiden kişiye, gruptan gruba değişen, kişiye veya gruba ait beğeniler*” olarak tanımlanabilir. Bunun yanında değer kavramının alan yazında birçok farklı tanımlaması olmasına rağmen ilk tanımlamalar Znaniecki tarafından Latince “*kıymetli olmak*” anlamına gelen “*valére*” kelimesiyle yapılmıştır [44]. Kaynaklarda yer alan değer kavramına ait tanımlamaları şu şekilde sıralanabilir:

- “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü veya bir şeyin sahip olduğu kıymet, yüksek ve yararlı nitelik” [45].
- “Değerler sosyal yaşantımızda davranışlarımızı belirleyen ölçütlerdir” [46].
- “İnsanların ulaşmak için peşinden koştuğu, arzuladığı istediği şeyler” [47].
- “Bir millete ait maddi ve manevi öğelerin tamamı” [48].
- “Bir toplumun sosyo-kültürel unsurlarına anlam kazandıran en önemli kriterlerdir” [49].
- “Bir toplumun veya grubun kendi varlığını ve bütünlüğünü sürdürmek için bireyler tarafından gerekliliği ve doğruluğu kabul edilen; toplumun ortak duygu, düşünce ve amaçlarını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ve inançlardır” [50].

- “Bireylerin davranışlarına rehberlik eden ve eylemlerinin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı temel inanç ve ilkelerdir” [51].
- “Arzu, istek ve tercihleri yansıtan; bir şeyin arzulanabilir ya da arzulanamaz olduğu hakkındaki inançtır” [52].
- “Bir kişinin ya da bir şeyin faydası ve önemi” [53].
- “Değerler birey veya topluma kılavuzluk eden, arzu edilen amaçlarıdır” [54].
- “İstek, arzu, ilgi, ihtiyaç, zevk, görev ve ahlaki sorumluluklar, düşünce tercihleri, amaçlar, beğenilmeyenler, cazibeler ve tercih edilen birçok yönelim” [55].
- “Bireylerin diğer bireylerle ilişkilerinde belirli durumları tercih etme eğilimleri” [56].
- “Bir şeyin toplumsal, ahlaki ya da estetik açıdan taşıdığı yüksek yararlı niteliktir” [57].
- “İnançlar, amaçlar ve kanaatlerin toplamıdır” [58].
- “Gerekçelendirmeye gerek olmayan mutlak gerçeklerdir” [59].
- “Bireyin hayatına yön veren, önem düzeyleri bireyden bireye farklılık gösteren, arzu edilebilir amaçlardır” [60].
- “Bireylerin istenen davranış şekilleri ya da inançları olan, davranışlara farklı şekillerde rehberlik eden çok yönlü standartlardır” [61].
- “Bir şeyin arzulanana ya da arzulanmayanlar hakkındaki inançlardır” [62].
- “İnsanın kendine özgü yetenek ve iyi insan olma kapasitesinin ortaya çıkmasına katkı sağlayan, hayatını geliştirip yücelten ve kişiliğinin odağında bulunan manevi bir olgudur” [63].
- “Değerler, davranışları yargılamaya yarayan anlayışlardır” [64].

Kısaca değer; bir bireyin diğer bireyleri ve diğer bireylere ait özelliklerini, arzu ve isteklerini, davranışlarını değerlendirirken başvurdukları ölçütlerdir. Bu ölçütler toplumların özelliklerine göre farklılık gösterdiği için eğitim sistemlerinde yer verilen değerleri de değiştirmektedir [62].

Yapılan çalışmalar, her toplumun farklı değerleri benimseyebildiklerini göstermektedir.

Aşağıda Çizelge 2.1’de farklı ülkelerin benimsedikleri değerler verilmiştir [65]:

Çizelge 2.1 Bazı ülkelerin benimsedikleri değerler [65]

Ülke	Ortak Değerler
Türkiye	Aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlık, dürüstlük, eşitlik, hoşgörü, özgürlük, saygı, sevgi, misafirperverlik, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, sağlıklı olmaya önem verme, yardımseverlik.
Yeni Zelanda	Başkalarını düşünme, doğruluk, dürüstlük, itaat etme, iyi kalplilik, merhamet, saygı, sorumluluk.
Avustralya	Adalet, akıl yürütmeye saygı, başkalarının iyiliğini düşünme, çatışmalara barışçıl çözüm arama, çeşitliliği kabul etme, eşitlik, gerçeğe saygı, özgürlük, tarafsızlık.
ABD	Adalet, çeşitlilik, doğruluk, dürüstlük, eşitlik, gizlilik, özgürlük, hakkaniyet, hukukun üstünlüğü, insan onuru, otoriteye saygı, sadakat, sorumluluk, uluslararası insan hakları.
İngiltere	Adalet, doğruluk, dürüstlük, farklara saygı, güven, hakkaniyet, insancılık, öz saygı, sorumluluk.
Japonya	Adalet, alçak gönüllülük, arkadaşlık, büyüklere saygı, cesaret, çalışkanlık, doğaya saygı, düzen, ebeveyne saygı, içtenlik kibarlık, nezaket, topluma saygı, özgürlük.

2.2 Değerlerin Sınıflandırılması

Literatürde birçok kişi tarafından birbirinden farklı değer sınıflandırmaları yapılmıştır. Bunun nedeni olarak sınıflandırmayı yapan kişinin, bulunduğu toplumun ihtiyaçlarına göre sınıflandırma yapmasıdır. Bundan dolayı ortak bir değer sınıflandırmasından söz etmek mümkün değildir.

Şirin [66]’den aktaran Ulusoy ve Dilmaç [3]’a göre değerleri bireye dönük olan temel değerler ve topluma dönük olan bireyler arası değerler olarak sınıflamak mümkündür.

Güngör [52], değerleri altı kategoride sınıflandırmıştır. Bunlar dini, siyasi, sosyal, estetik, teorik ve iktisadi değerler şeklindedir.

Filiz [67] değerleri araçsal değerler ve amaçsal değerler şeklinde sınıflandırmıştır.

Kaymakcan ve Meydan [4]'a göre M. Rokeach tarafından 1973 yılında yapılan sınıflandırma diğer sınıflandırmalara göre daha geniş kapsamlı olduğu için kendisinden sonraki araştırmacılar tarafından kabul görmüştür. Bu sınıflandırmada değerler “amaç değerler” ve “araç değerler” olarak iki kategoriye ayrılmıştır. M. Rokeach'ın yaptığı değer sınıflandırması Çizelge 2.2’de verilmiştir [4].

Çizelge 2.2 M. Rokeach’ın değer sınıflaması (1973) [4]

Amaçsal (Terminal) Değerler		Araçsal (Insturmental) Değerler	
Rahat bir hayat	İç huzur	Hırslı/istekli	Hayal gücü kuvvetli
Heyecanlı bir hayat	Gerçek sevgi	Ufku geniş olma	Bağımsızlık
Başarmak hissi	Ulusal güvenlik	Yetenekli	Entelektüel
Barış içinde bir dünya	Zevk	Neşeli	Mantıklı
Güzellik dünyası	Kurtuluş	Temiz	Sevgi dolu/sevecen
Eşitlik	Özsaygı	Cesaretli	İtaatkâr
Aile güvenliği	Sosyal tanınma	Bağışlayıcı	Kibar
Özgürlük	Gerçek dostluk	Yardımsever	Sorumlu
Mutluluk	Bilgelik/Hikmet	Dürüst	Özkontrol

Schwartz, birçok kültüre ait değerlerden yola çıkarak değerleri Çizelge 2.3'deki gibi sınıflandırmıştır [3].

Çizelge 2.3 Schwartz'ın değer sınıflaması [3]

Değer Grupları	Değerler
Güç (Power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	İnsanlar tarafından benimsenmek, otorite sahibi olmak, , sosyal güç sahibi olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek, zengin olmak.
Başarı (Achievement): Toplumsal Standartları temel alan kişisel Başarı yönelimi	Başarılı olmak, hırslı olmak, iktidar sahibi olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Yaşamdan Haz Duyma (Hedonism): Bireysel zevke yönelim	Hayattan zevk ve tat almak
Uyarım (Stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim (Self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, Kendine saygısı olmak,
Evrenselcilik (Universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini Gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir Dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
İyilikseverlik (Benevolence): Bireyin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı
Geleneksellik (Tradition): Kültür veya dinsel töre, fikirlere saygı ve bağlılık	Tevazu sahibi olmak, dindar olmak, şükretmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet
Uyma (Confirm): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik (Security): Toplumun var olan ilişkilerinin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak

Morris değerleri etkin değerler, kavranmış değerler ve amaç değerler şeklinde üç başlıkta toplamıştır [68].

Akbaş [69] tarafından eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ortaokul öğrencilerinde ne düzeyde gerçekleştiğinin incelendiği çalışmada Milli Eğitimin temel amaçlarındaki değerler Çizelge 2.4'teki gibi kategorize edilmiştir [69]:

Çizelge 2.4 Akbaş'ın değer sınıflandırması [69]

Değer Grupları	Değer Örnekleri
Geleneksel	Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek
Demokratik	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, iş birliği yapmak
Çalışma-İş	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

Yurtdışında birçok değer sınıflandırması bulunmaktadır. Bunlardan en çok kabul gören sınıflamalardan birini Spranger'e aittir. Spranger'in altı değer gruplarının açıklamaları Çizelge 2.5'te verilmiştir [70].

Çizelge 2.5 Spranger'in değer sınıflaması [70]

1.Bilimsel Değer	Gerçeği araştırmaya, bilgiye, sorgulamaya ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan biri deneysel, eleştirel, akılcı ve entelektüeldir.
2.İktisadi Değer	İktisadi amaç ve araçları kapsar. Faydalı ve pratik olana değer verir. İktisadi değerlere hayatta önem verilmesi gerektiğini belirtir. Bireysel faydayı ön planda tutar.
3.Estetik Değer	Çevresindeki nesnelerde güzellik arar. Simetriye, uyuma ve şekle önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görülür. Sanattan bir fayda beklemeden sanatın toplum için gerekli olduğunu düşünür.
4.Sosyal Değer	Başkalarını sevmeyi, yardım etmeyi ve bencil olmamayı temel alır. İnsan sevgisi en yüksek değeridir ve bunu insanlara sunar. Naziktir, sempattır, bencil değildir.

Çizelge 2.5 Spranger'in değer sınıflaması (devamı) [70]

5.Siyasi Değer	Şöhreti, kişisel güç ve etkiyi her şeyin üstünde görür.
6.Dini Değer	Evreni bir bütün olarak görür ve kendisini bu bütünle bağlar. Dini uğrunda dünyevi zevklerini feda eder.

Kahle [71] tarafından geliştirilen ve bireylerin değerlerini önem sırasına göre sınıflandırılmalarını sağlayan değerler listesi Çizelge 2.6'daki gibi üç grupta toplanmıştır.

Çizelge 2.6 Kahle'nin değer sınıflaması [68]

Hazcı değerler	Heyecan arama, yaşamda mutluluk ve haz ile diğer insanlar ile iyi ilişkiler kurma arzusunu içermektedir.
Empatik değerler	Özsaygı, diğer bireylerden saygı görme, güvende olma ve aidiyet değerlerini yansıtmaktadır.
Kendini gerçekleştirme	Kişisel gelişim ve başarıma duygusuna ait değerleri içermektedir.

Fichter [72] değerleri üç grupta sınıflandırarak şu şekilde sıralamıştır [73]:

1. Değerler, bireyleri zorlama düzeyine göre sınıflandırıldığında sosyal kişiliği etkileme derecesine göre düzenlenebilirler. Böylelikle, değerlerin çiğnenmesi normal kişide suçluluk duygusu uyandıracaktır.
2. Sosyal değerler, süreklilik arz eden ortak işlevlerine göre düzenlendiğinde en yüksek değerler toplumun devamlılığı ve huzuru için neyin istendiğine ve neyin önemli olduğunu vurgulayabilir. Bu alan sevgi ve adalet ilişkilerinin en yoğun olduğu alandır.
3. Değerler kurumsal işlevine göre sınıflandırıldığında en anlamlı sınıflandırma yapılmış olur. Çünkü bir kültüre ait değerler sistematik olarak analiz edildiğinde her temel kurumda kullanılan bir değer dizisine ulaşılabilir.

2.3 Değerler Nerede, Nasıl ve Ne Zaman Oluşur?

Doğanay [74]'a göre kişiliğin şekillenmesinde küçük yaşların önemi büyük olsa da değerler eğitimi her zaman verilebilir.

Değerlerin kazandırılmasında en önemli işlev toplumsal kurumlardan biri olan aileye aittir. Çünkü aile çocuğun her türlü fiziksel, duygusal, düşünsel ve sosyal gelişiminin

temel ortamı olduğu için pek çok şeyi iyi ya da kötü kavramları ilk olarak ailede öğrenir [75].

Bireylerin değer oluşumları göz önüne alındığında aile, okul, sosyal çevre ve medya gibi birçok etmenden söz edilebilir [69, 76].

Keskin [76]'e göre okul ve bireyin içinde bulunduğu sosyal çevren değeri kazanmada en önemli role sahiptir. Çünkü bireyler ailede kazandıkları değerleri okulda ve sosyal çevresinde içselleştirir, uygular ve pekiştirir hatta yeni değerleri kazanır.

Bal [77]'dan aktaran Baloğlu ve Balgamış [78]'a göre bireylerin değerleri oluşturmaları gelişimlerinin erken dönemlerinde ailede gerçekleşmeye başlar ve kişiliklerini oluşturdıkları dönemlere kadar devam eder. Yani çocuğun dış dünyayı algılama ve anlama dönemlerinde aile tarafından çocuğa toplumun var olan değerleri kazandırılmaya başlanır. Ancak bu değerler, ailenin ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerine göre farklılık gösterebilir [80]. Yemek yeme ve konuşma adabı, büyüklere saygı gibi değerler aile bireylerinin doğrudan veya dolaylı şekilde çocuğa yansıtılmalarıyla değerlerin öğrenimi gerçekleşir. Ailede davranışların onaylanma durumuna göre doğruyu ya da yanlış, iyiyi ya da kötüyü öğrenirler. Aileden doğrudan ya da dolaylı şekilde kazanılan değerlerin sonraki yıllarda değiştirilmesi/düzenlenmesi zordur. Bu yüzden var olan doğru/yanlış değerleri düzenleyip yenilerini kazandırmak isteyen eğitimciler bu noktada zorluk yaşamaktadırlar. Ancak okullarda verilen değerler eğitimi aileye göre çok daha sistemli olduğu için toplumsal ve evrensel değerlerin bireylere kazandırılması daha düzenli gerçekleşmektedir.

2.4 Değerler Eğitimi

Bireylerin belirli değerleri fark etmesi, bunlardan yeni değerler oluşturmaları, oluşturduğu değerleri özümsemesi ve kişiliğini bunlara göre şekillendirmesi öncelikle eğitimle gerçekleşir [80]. Ersoy ve Şahin [79]'e göre değerler eğitimi, okulların kendi sorumluluklarını ve toplumun bireyden beklentilerini karşılamak ve yine bireylerin değerleri edinip geliştirmelerine yönelik yapılan uygulamalardır.

Altı yaşından itibaren okulda eğitim-öğretim gören bir çocuğun sadece akademik olarak yetiştirilmemesi, manevi olarak da desteklenmesi gerekmektedir. Yörükoğlu [81]'na göre bir çocuğun erdemli bir birey olarak toplumsal yaşamda yer alması iyi bir

öğrenimden geçip akademik açıdan başarılı olması kadar önemlidir. Çünkü sevgi, saygı, yardımseverlik, nezaket ve görgü kuralları insanoğlunun yaratılışından bu yana her dönem insanlarda aranan erdemlerdir [82].

2.4.1 Ailede Değerler Eğitimi

Çocukluk döneminde ebeveynleriyle yaşanan sevgi, saygı ve güven gibi duygulara dayalı ilişkilerle yetişkinlikteki ahlaki hassasiyet gibi pek çok şeyin temeli ailede atıldığı için çocuk, karşılıklı sevgi, saygı ve güveni ilk olarak ailede öğrenir [63].

Ozankaya [83]'dan aktaran Ulusoy ve Dilmaç [3]'a göre aile, üyeleri arasında belli bir ölçüde ilişkilerin kurulduğu ve topluma hazırlanma aşamasının etkin bir şekilde gerçekleştirildiği toplumsal bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Üyeleri arasında çok fazla etkileşimin olduğu bu kurumda en çok etkilenen ailenin küçük bireyi olan çocuklardır. Bundan dolayı aile çocuğun değer ve ahlak eğitiminde en önemli role sahiptir. Birçok kurumda kazandırılmayan özellikler ailede kazandırılır.

Kaymakcan ve Meydan [4]'a göre çocuk yaşama dair algılarını hayatının ilk beş yılında ailesiyle yaşadığı döneme kadar belirler. Bundan dolayı bu dönem içinde bireyin sağlıklı bir karakter gelişiminin sağlanması gerekir. Bu yüzden çocuğun ilk ve en önemli ahlak öğretmeni ailesidir. Ailede gerek telkinlerle gerekse sosyal öğrenmelerle çocuğa değerler kazandırılır. Ancak aileler çocukları baskı altına almadan ve onlara kendi değer yargılarını zorlamadan saygı duymalı, bu ortamda kendilerine has değer sistemi oluşturmaları sağlanmalıdır.

Çocuğun ahlak ve değer kazanımında yalnızca bahsedilen dönemlerde değil, sonraki dönemlerde de ailenin etkililiği unutulmamalıdır. Çocuğun okula başladığı dönemlerde ve ergenlik dönemindeki ailenin işlevi devam etmektedir. Bundan dolayı aile kurumunu bireyin ahlak ve değerler eğitimi için temel ve yönlendirici bir faktör olarak kabul etmek gerekir [4].

Yaman [84]'a göre değerlerin kazanılabileceği uygun mekân ve zaman ailesi ve çocukluğudur. Ancak çocukların ailede değer kazanabilmesi için öncelikle ailenin ilgili değerlere sahip olması, bunları özümsemesi ve çocuklarına aktaracak düzeyde bilinçli olması gerekir. Bunun etkili şekilde sağlanması için anne ve babanın birbiriyle iyi bir uyum içerisinde olması, karşılıklı önceliklerin doğru şekilde belirlenmesi, iletişimin açık

ve anlaşılır bir tarzda yürütülmesi, selamlaşma kültürüne sahip olunması, kendileriyle ve çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmeleri, örnek rol model olunması gerekir [84].

Ailenin ahlaki eğitimde sahip olduğu rol, okulun sahip olduğundan çok daha fazladır. Çünkü okullarda bireye bilgi verilir, bir takım telkin ve tavsiyelerde bulunulur. Ancak ahlak, bilginin yanında duygu, düşünce ve hareket gibi unsurlara bağlıdır. Aile, bireyin ahlaki davranışını sürekli gözden geçirir. Bireyin yaşamının daha büyük kısmının, özellikle ilk yıllarda, okul yerine aile ortamında geçirildiği düşünülürse, ailenin rolü daha iyi anlaşılabilir [85].

2.4.2 Okullarda Değerler Eğitimi

Topluma ait değerlerin birçoğu aileden gelmesine rağmen okulun katkısı da oldukça fazladır. Altı yaşından itibaren okula kazandırılan çocuklar okullarda yeni değerleri edinir veya aileden getirdikleri değerleri geliştirerek diğer çocuklara ve kendi eğitimine yansıtabilirler.

Candan ve Ergen [65]'e göre kişilik ve değer edinimi gibi konular erken çocukluk döneminde oluşmaya karşın ailenin olduğu kadar okulların da görevidir. Bilhassa okullarda verilen değerler eğitimi daha sistematik olduğu için, sağlıklı bir toplum inşa etmede daha fazla önem arz etmektedir.

Dünya genelinde değerler eğitiminin öneminin artmasıyla birlikte Millî Eğitim Bakanlığınca değerler eğitime öğretim programlarına 2003 yılından itibaren yer vermeye başlanmış; okulların görevlerinden birinin değerler eğitimi olduğu ve bu konuda öğretmenlerin gerekli yeterliliğe ulaştırılması gerektiği 18. Milli Eğitim Şurasının sonuç bildirisinde ifade edilmiştir [85].

Ailede kazanılan değerler özümseyen okullarda özümseyen yeni değerler edinilir. Ailede olduğu kadar okullarda da değerler eğitiminin verilmesi gerekir. Kazandırılmak istenen değerlerin, genel kabul gören, benimsenen, özümseyen değerler olması ve bunların doğal bir şekilde sosyal öğrenme yoluyla kazandırılması gerekir [75].

Dilmaç [32]'a göre değerlerin okullarda kazandırılması noktasında öğretmenlerin aşağıdaki kurallara mutlaka uyması gerekir:

- Öğretmen uygun rol model olmalı,
- Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmali,
- Öğrencilerime sorumluluk vererek ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı,
- Öğrencileri güdülemeli,
- Öğrencilere karar verme imkânı vermeli,
- Paylaşımcı olmalı,
- Birlikte çalışmaları için cesaretlendirmeli.

Öğretmenler okullarda öğrencilerin değerleri tanıyıp anlamaları ve özümsemeleri için onlara kılavuzluk etmeli ve özel bir “eğitim dili” geliştirmelidir. Öğretmenlerin eğitimindeki önemi yapılan araştırmalar, değer eğitimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri ahlaki değerlere sahip öğrencilerin hem kendi var oluşlarına hem de içinde bulundukları topluma olan katkıları göz ardı edilemez [63].

2.5 Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi

Mevcut öğretim programları değerlendirildiğinde sadece din kültürü ve ahlak bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin bu şekilde hazırlandığı diğer derslerde değerler eğitime yönelik ayrıntılı bir düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Bu konuda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi (4. 5. 6. 7. ve 8.sınıflar) öğretim programı incelendiğinde;

Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında değerler eğitimi konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar ve bu süreçte kullanılabilecek yaklaşım, yöntem ve teknikler ile ilgili bilgiler “*Öğretmen Bilgi Notları*” kısmında verilmiş ve programda öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen değerler Çizelge 2.7'deki gibi sıralanmıştır [86]:

Çizelge 2.7 Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında öngörülen değerler [86]

Adalet	İyi niyet	Bağımsızlık	Güvenirlilik
Aile kurumuna ve birliğine önem verme	Kadirşinaslık	Millet sevgisi	Hakseverlik
Demokrasi bilinci	Kanaat	Bağışlama	Hakikat sevgisi
Dürüstlük	Kardeşlik	Millî birlik şuuru	Hayâ
Alçak gönüllülük	Merhamet	Barış	Hoşgörü
Misafirperverlik	Bilimsellik	Türk Bayrağına ve İstiklâl Marşı'na saygı	İbadet yerlerine saygı
Mürüvvet	Nezaket	Cömertlik	İffet
Namuslu olmak	Cesaret	Ölçülülük	Tarihsel mirasa duyarlılık
Çalışkanlık	Paylaşımci olmak	Dayanışma	Temizlik
Sabır	Doğa sevgisi	Sadelik	Tutumluluk
Doğal çevreye duyarlılık	Sağlıklı olmaya önem verme	Doğruluk	Türk büyüklerine saygı
Samimiyet	Saygı	Sevgi	Vatanseverlik
Dostluk	Duyarlılık	Emaneti korumak	Vefa
Estetik	Estetik	Sorumluluk	Yardımseverlik
Fedakârlık	Fedakârlık	Sözünde durmak	
Gazilik	Gazilik	Şehitlik	
Görgülü olmak	Görgülü olmak	Şükür	

Programda her ünite altında öncelikle verilmesi gereken değerler “AÇIKLAMALAR” bölümünde belirtilmiştir. Ancak aynı derse ait Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında güncellenen ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı incelendiğinde yalnızca 6.sınıf programında değerlere yer verildiği görülmektedir. Bu programda ilgili ünite genelinde millî birlik ve beraberliği güçlendiren; sevgi, saygı, dostluk bağlarını pekiştiren; vatan, millet, bayrak, şehitlik, gazilik gibi temel değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesine yönelik anlatımların yer aldığı ve bu bağlamda

başta ayet ve hadisler olmak üzere, Türk edebiyatından atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes ve deyişlerden seviyeye uygun örnekler verilmesine özen gösterildiği ifade edilmesine rağmen değerler eğitime yeterince yer verilmediği görülmektedir [87].

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı incelendiğinde 9.sınıf programında toplumsal değerlerin hedef davranış olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak yukarıda ilköğretim programı için belirtildiği gibi ortaöğretim programında da yeteri düzeyde yer verilmediği söylenebilir. Söz gelimi ilgili üniteye sırasıyla; “Değerler ve Değerlerin Kaynağı”, “Gençlerin Kişilik Gelişiminde Değerlerin Yeri ve Önemi”, “Temel Değerler”, “Kur’an’dan Mesajlar: İsrâ Suresi 23-29. Ayetler” konularına yer verileceği ve ünitedeki konuların özelliğine sözlü ve yazılı Türk edebiyatında yer alan düzeye uygun metinlerden yararlanıldığı ifade edilmektedir [88].

Değerler eğitime ilk defa bir programda yer verilmesi Sosyal Bilgiler dersiyle gerçekleşmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde değerler eğitime çok fazla yer verildiği görülmektedir. Programda hangi üniteye hangi değerlerin doğrudan verileceği ve bu değerlerin öğrencilere nasıl verileceği detaylı şekilde açıklanmıştır. Programda kazandırılması öngörülen bu değerler Çizelge 2.8'deki gibi sıralanmıştır [89]:

Çizelge 2.8 2010 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması öngörülen değerler [89]

Adil olma	Çalışkanlık	Özgürlük	Temizlik
Aile birliğine önem verme	Dayanışma	Sağlıklı olmaya önem verme	Dürüstlük
Bağımsızlık	Duyarlılık	Saygı	Estetik
Barış	Hoşgörü	Sevgi	Vatanseverlik
Bilimsellik	Misafirperverlik	Sorumluluk	Yardımseverlik

Çizelge 2.8'deki değerler, programda ders üniteleriyle ilişkilendirilmiş ve ilgili değerleri kazandırmak için hangi etkinliklerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiğine dair açıklamalara ve uygulayıcıya kaynak sağlayacak değer yaklaşımlarına yer verilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığınca 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler öğretim programında Çizelge 2.8'deki değerlere yenileri eklenerek Çizelge 2.9'daki değerlere yer verilmiştir.

Çizelge 2.9 2018 yılı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması öngörülen değerler [90]

1. Adalet	7. Dayanışma	13. Saygı
2. Aile birliğine önem verme	8. Duyarlılık	14. Sevgi
3. Bağımsızlık	9. Dürüstlük	15. Sorumluluk
4. Barış	10. Estetik	16. Tasarruf
5. Bilimsellik	11. Eşitlik	17. Vatanseverlik
6. Çalışkanlık	12. Özgürlük	18. Yardımseverlik

2.6 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi

Türk eğitim sisteminin temel amacı değer ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlarla donatılmış bireylerin yetiştirilmesidir. Bilgi, beceri ve davranışlar mevcut öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değer ve yetkinlikler, bunlar arasındaki bütünlüğü sağlayacak işleve sahiptir. Değerler toplumun millî ve manevi öğelerinden elde edilerek geçmişten bugüne ulaşan ve geleceğe aktarılan öz mirastır. Yetkinlikler ise bu mirasın yaşama ve insanlığa katkı sağlayan eylemsel bütünlüklerdir. Öğrenme öğretme süreçleriyle güncel şekilde kazandırılmaya çalışılan değişebilir ve güncellenebilir bilgi, beceri ve davranışlar ise değer ve yetkinliklere görünürlük kazandıran araçlardır [91].

Mevcut öğretim programlarında belirtilen “kök değerler” sevgi, saygı, adil olma, dostluk, dürüstlük, sabır, öz denetim, vatanseverlik, sorumluluk ve yardımseverlik şeklinde sıralanmıştır. Bu değerler, öğrenme-öğretme sürecinde hem tek başına hem bağlantılı olduğu alt değerlerle ve hem de diğer kök değerlerle birlikte ele alınmalıdır [92].

Millî Eğitim Bakanlığının 2003 yılından itibaren başlattığı öğretim programı güncelleme ve yenileme çalışmalarıyla birlikte ahlak ve değer konusu öncelikle din kültürü ve ahlak bilgisi ile sosyal bilgiler öğretim programlarına eklenmiştir. Sonraki yıllarda Fen Bilimleri dersi öğretim programında "tutum ve değerler" adı altında yer verilmiştir.

Değerler eğitimi ilköğretim Fen Bilimleri dersinde doğrudan verilmemiş olsa da 2005 yılında yayınlanan Fen Bilimleri dersi öğretim programında "Tutum ve Değerler" başlığı altında kazandırılması istenen manevi hedeflere vurgu yapılmıştır [93]. 2013 yılında yayınlanan yeni Fen Bilimleri öğretim programında duyuşsal öğrenme alanına yapılan vurgularda aslında programın “manevi bütünlüğü de temel alan” bir program olduğu anlaşılmaktadır. Programda Fen Bilimleri dersi bilimsel süreç becerileri, yaşam becerileri, duyuş ve FTTÇ (Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre) ile ilişkilendirilmiştir. Fen Bilimleri konu alanları, sadece temel fen kavram ve ilkeleriyle değil, aynı zamanda bu ders kapsamında öğrencilere kazandırılması gereken beceri, duyuş ve FTTÇ ilişkilerini de içermektedir [94].

2013 yılında güncellenen Fen Bilimleri öğretim programı incelendiğinde programdaki Fen Bilimleri dersi “Duyuş” öğrenme alanında aşağıdaki alt alanların yer aldığı görülmüştür [94]:

Tutum: Fen Bilimleri dersine karşı olumlu tutum sergileme ve Fen Bilimleri öğrenmekten hoşlanma.

Motivasyon: Fen Bilimleri dersiyle ilgili etkinlik ve çalışmalara karşı istekli olma ve bu çalışmalara isteyerek katılma.

Değer: Fen Bilimleri dersi kapsamındaki araştırmalara ve bu araştırmaların fen, teknoloji, toplum, çevre ve günlük yaşam ilişkisine katkı sağlamasına değer verme.

Sorumluluk: Bilimsel bilgiyi geliştirmenin hem bireyin hem de toplumun diğer bireyleri için önemli olduğunu fark etmesi; kendisini sorumlu hissetmesi.

2018 yılında diğer derslerle birlikte Fen Bilimleri Öğretim programı da yenilenmiş ve programdaki Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre (FTTÇ) kavramının yerine yeni bir kavram olan Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ) belirlenmiştir. Bu kavramın alt başlıkları;

- Anadilde iletişim
- Yabancı dilde iletişim
- Matematiksel yetkinlik
- Bilim ve teknolojide temel yetkinlikler
- Dijital yetkinlik
- Öğrenmeyi öğrenme

- Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- Sorumluluk alma ve girişimcilik
- Kültürel farkındalık ve ifade

şeklinde sıralanmıştır [95].

2013 ve 2018 yıllarında yenilenen Fen Bilimleri öğretim programında eğitim sisteminin değerleri kazandırmayı amaçlayan işlevini eğitim programıyla yerine getirdiği belirtilmiştir. Bu anlayışla öğretim programlarında değerler, kazanım, öğrenme alanı, ünite ya da konu olarak yer verilmeyerek öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde dolaylı şekilde yer almıştır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Değerler eğitiminin Fen Bilimleri dersinde uygulanabilirliğinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi amaçlanan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma, görüşme ve içerik analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı algıların, olayların ve sosyal olguların gerçekçi ve bütüncül bir şekilde kendi doğal ortamında ortaya konulduğu araştırma türüdür [95].

Nitel araştırmada en sık kullanılan yöntem olan görüşme, insanların duygu ve düşüncelerini, tecrübelerini ve algılarını ortaya koymaya yarayan güçlü bir yöntemdir. Stewart ve Cash [96]'ten aktaran Yıldırım ve Şimşek [95] bu yöntemi “önceden belirlenen ve önemli bir amaç için gerçekleştirilen, soru sorma ve cevaplama şeklinde karşılıklı ve etkileşimli bir süreç” olarak tanımlamaktadır.

3.2 Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubunu oluşturmak için çoğunluğu İstanbul’da olan Türkiye’nin farklı vilayetlerinde devlet okullarında çalışan 20 öğretmene görüşme teklifi götürülmüş, bunlardan 12 öğretmen çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Çalışma da bu 12 öğretmen ile yürütülmüştür.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veri toplama araçları kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Görüşme

soruları ile ilgili uzman görüşü alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve çalışma grubundan farklı 10 Fen Bilimleri öğretmeni ile soruların pilot uygulaması yapılmıştır.

3.3.1 Öğretmenlerle Görüşme

Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin en önemli özelliği, görüşülen kişilerin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya çıkarmasıdır [98]. Görüşme tekniği oldukça esnek bir araştırma yöntemidir ve araştırma sürecinin her basamağında kullanılabilir [97].

Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme türlerinin özellikleri karşılaştırmalı olarak Çizelge 3.1’de sunulmaktadır [99].

Çizelge 3.1 Görüşme türleri [99]

Yapılandırılmış	Yarı Yapılandırılmış	Yapılandırılmamış
Sorular önceden belirlenir.	Görüşme kılavuzu yarı yapılandırılmış görüşme sorularını içerir.	Açık uçlu sorular sorulur.
Soruların sırası önceden belirlenir.	Sorular esnektir.	Esnek ve açıklayıcıdır.
Görüşme, yazılı bir araştırmanın sözel biçimidir.	Tüm katılımcılardan detaylı veriler toplanır.	Daha çok sohbet tarzındadır.
Nitel araştırmalarda daima demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, etnik köken, eğitim vb.) hakkında bilgi toplanır.	Görüşmenin büyük bir kısmı açıklığa kavuşturulması istenen sorular veya sorunlardan oluşur.	Araştırmacının, araştırma yaptığı alandaki fenomenler hakkında çok şey bilmediği durumlarda kullanılır.
Örnek: Nüfus taraması, Pazar taraması.	Önceden belirlenmiş ifade ve soru ayrıntıları yoktur.	Amaç daha sonraki görüşmeler için sorular hazırlamayı öğrenmektir.
		Genel olarak etnografi, katılımcı gözlemleri ve durum çalışmalarında kullanılır.

Çalışmada, öğretmenlere sorulan 7 açık uçlu soru Çizelge 3.2'de verilmiştir.

Çizelge 3.2 Görüşme soruları

Soru No.	Sorular
1	Size göre değer kavramı neyi ifade ediyor?
2	Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden?
3	Fen Bilimleri dersinde kazandırılması mümkün olan değerler hangileridir? Bu değerler hangi ünitelerde kazandırılabilir?
4	Siz, derslerinizde değerler eğitime gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?
5	Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir?
6	Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yeterince yer verildiğini düşünüyor musunuz? Neden?
7	Hayvanlara şiddet, küresel ısınma ve etkileri gibi konularda öğrencilerin daha bilinçli olması için (fen dersindeki canlılar ve yaşam konu alanı dikkate alındığında) değerler eğitimi nasıl verilmelidir?

3.4 Verilerin Analizi

Veri analizi, uygun istatistiksel teknikler kullanılarak bilimsel geçerliğe sahip sonuçlar elde etme sürecidir [97].

Araştırmanın ve toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkılarak, var olan veri analiz yöntemleri gözden geçirildikten sonra bir veri analiz planı geliştirilmesi gerekir. Veri analizi yapılırken üç yol izlenebilir. Birinci yol; verilerin özgün hallerine mümkün olduğu kadar bağlı kalınarak ve ihtiyaç olduğunda katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılarak betimsel yaklaşım içerisinde toplanan verilerin sunulmasıdır. İkinci yol; birinci yaklaşımı da içermekle birlikte, neden-sonuç ilişkisini ortaya koymak amacıyla sistematik analiz yapmaktır. Üçüncü yolda ise diğer iki yol temel alınır ve bunlara ek olarak, araştırmacı kendi yorumunu da ekler. Burada, araştıran kişinin katılımcılığı ve öznelliği ön plandadır. Veri toplarken ve veri analizi yaparken, araştıran kişinin fikirleri, yorumları etkindir [98].

Bu çalışmada katılımcılardan elde edilen verilerin özgün hallerine bağlı kalınarak katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yapıldığı ve araştırmacı yorumları sürece dâhil edildiği için yukarıda bahsedilen yollardan üçüncüsü kullanılarak veri analizi gerçekleştirilmiştir. Verilerin yorumlanmasında ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizinde benzer özellikteki verilerin belirli temalar altında toplanarak anlaşılabilirliğinin sağlanması amaçlanır. Bu yöntemde aşağıdaki işlemler gerçekleştirilir:

1. Verilerin kodlanması
2. Temaların belirlenmesi
3. Kodların bulunması ve temalarla birlikte düzenlenmesi
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklindedir [98].

Çalışmada gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen 12 Fen Bilimleri öğretmeniyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmede her öğretmene 7 adet açık uçlu soru yönetilerek öğretmenlere A1, A2, ... A12 kodları verilmiştir.

Verilerin analizi ve bulguların yorumlanması yapılırken toplanan veriler yazılı hale getirilmiştir. Alan yazına uygun olarak veriler işlenmiş, içerik analizi ve yorumlama yapılarak açık kodlama tekniğiyle verilerin temaları ve kodları oluşturulmuştur. Örneğin “Size göre değer kavramı neyi ifade etmektedir?” sorusuna A4 öğretmenin verdiği **“toplumun geçmişten günümüze gelen olumlu anlamdaki birikimleri”** cevabı “Geçmişten günümüze gelen birikimler” kodu ile verilmiş, “Toplumsal” teması altında yorumlanmıştır. Katılımcı öğretmenlerin ifadelerinden yararlanılarak temalar ve kodlar çıkarılmıştır. Bazı öğretmenlerin cevapları birden fazla koda girdiği için kod sıklıkları toplamı örneklem sayısından fazla olmuştur.

3.4.1 Güvenilebilirlik ve İnanılrlık

Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenirlik ifadelerinin yerine inanılrlık ve inandırıcılık gibi ifadelerin kullanılması daha uygun görülmektedir [100]. İnanılrlık, bulguların gerçeklikle ne düzeyde uyumlu olduğunu ifade eder [101].

Çalışmanın inanılrlığı için açık uçlu sorulardan elde edilen veriler kaydedilerek değerlendirilmiştir. Araştırmada veriler, temalar ve kodlamalar ile ifade edilmiş ve

doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Elde edilen veriler araştırmacı ve bir öğretmen tarafından kodlamaları yapılmıştır. Kodlamalara ait karşılaştırmalar Cohen's Kappa Testi ile yapılmıştır. Landis ve Koch [102]'tan aktaran Kılıç [103]'a göre elde edilen Kappa değerinin doğru şekilde yorumlanması için 0,61 ve üzeri değerlere sahip olması gerektiği ifade edilmiştir.

Çalışmadaki görüşmenin kodlamasını yapan araştırmacı ve öğretmen arasındaki uyumun güvenilirliğinin belirlenmesi için yapılan Cohan's Kappa Testi sonucu 0,93 olarak bulunmuştur. Buna göre iki kişi tarafından yapılan kodlamalar arasında 93 uyum tespit edilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaokullarda görevli Fen Bilimleri öğretmenlerinin görüşleri değer kavramının tanımı, Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin gerekçeleri, kazandırılabilir değerler ve ilgili üniteler, mevcut şartlarda uygulanabilirliği, araç gereç ve materyal önerileri, değerler eğitiminin Fen Bilimleri öğretim programındaki yeri, günlük yaşamdan örneklerle değerler eğitimi önerileri şeklinde yedi farklı başlık altında incelenmiştir.

4.1 Değer Kavramının Tanımına Ait Bulgular ve Yorum

Görüşmeye katılan öğretmenlerin “Size göre değer kavramı neyi ifade ediyor?” sorusuna farklı bakış açılarıyla cevap vermişlerdir. Bazı öğretmenlerin (A3, A7, A10 ve A11) değeri tanımlarken kelime anlamından yola çıkarak olgusal tanım yaptıkları; diğerlerinin (A1 ve A2, A4, A5, A6, A8, A9, A12) ise bireye özgü ve toplumsal özellikleri temel alan tanımlamalar yaptıkları görülmüştür.

Çizelge 4.1 “Size göre değer kavramı neyi ifade ediyor? ” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Size göre değer kavramı neyi ifade ediyor?	Olgusal	Vazgeçilmeyen doğrular	1	6
		Bir şeyin önemi ve kıymetini belirleyen ölçüt	2	
		Bir şeyin önemi	1	
		Bir değişkene yüklenen anlam	1	
		Bir şeyin parayla olan karşılığı	1	
	Bireye Özgü	Kişilerin tercihlerini belirleyen inançlar	1	3
		İnsanın olmazsa olmazları	1	
		İnanç, kültür, farklılıklar	1	
	Toplumsal	Toplumda işlerin düzenli olması için geliştirilen kavram	1	6
		Geçmişten günümüze gelen birikimler	1	
		Toplumun daha insani yaşam için benimsediği düşünce ve davranışlar	1	
		Geçmişten günümüze sahip olduğumuz ve geleceğe aktaracaklarımız	1	
		Maddi ve manevi anlamda sahip olduklarımızın toplamı	1	
		Maneviyat	1	

A1 ve A2 öğretmenleri değer kavramını toplumsal açıdan tanımlayarak sırasıyla **“inanç, kültür ve farklılıkların pekiştirilip davranışa dönüştürülmesi”** ve **“Bir toplumun daha insani yaşam için benimsemiş olduğu düşünce ve davranış topluluğu”** şeklinde ifade etmişlerdir. Buradan değerın toplum tarafından daha iyi yaşam için içselleştirilen olumlu düşünce ve davranışların tümü olarak ifade edildiği görülmektedir. A3 öğretmeni değerlerin yönlendirici etkisine vurgu yaparak değeri **“kişilerin tercihlerini belirleyen, onların tutum ve davranışlarına yön veren inançlardır”** şeklinde tanımlamıştır. A4 öğretmeni **“toplumun geçmişten günümüze gelen olumlu anlamdaki**

birikimleri” cevabıyla değerin önceki nesillerden aktarılan ya da kazandırılan bir etken olduğunu ifade etmiştir. A5 öğretmeni ise değer kavramını **“bir insanın hayatında kutsal kabul ettiği olmazsa olmazlarıdır.”** şeklinde yaptığı tanımını **“değer, bir İngiliz için Hz. İsa’nın varlığıysa; bir erkek egemen kabile için de erkek çocuktur.”** örneğiyle destekleyerek **“Bunlardan yola çıkarak değer oluşturuyoruz.”** ifadesini kullanmıştır. Buradan A5 öğretmenin her toplumun kendine has değeri oluşturduğuna ve vazgeçilmezi olduğuna vurgu yaptığı görülmektedir. A11 öğretmenin **“Sosyal, kültürel ve bilimsel anlamda vazgeçemediğimiz doğrularımız”** şeklinde yaptığı tanımın A5 öğretmenin ifade ettiği **“olmazsa olmazlarımız”** cevabıyla örtüştüğü yorumu yapılabilir. Değeri **“toplumda işlerin daha düzenli olması için geliştirilen bir kavram”** olarak ifade eden A6 öğretmenin bu tanımına ek olarak **“değer hem ahlaki olarak hem de toplumsal açıdan işlerin daha iyi ve doğru şekilde ilerlemesini sağlar.”** ifadesiyle değeri, olumlu anlamda istenen ilerlemeyi gerçekleştiren bir etken olarak kabul ettiği söylenebilir.

Diğer öğretmenlerin cevapları incelendiğinde **“bir şeyin önemini belirlemeye yarayan ölçü”** tanımını kullanan A7 öğretmeni, **“bir şeyin önemini ya da kıymeti “** ifadesini kullanan A8 öğretmeni ile **“bir şeyin önemini ifade ediyor”** diyen A9 öğretmenin ve değeri **“bir şeyin önemini ya da kıymetini belirleyen ölçüt”** şeklinde tanımlayan A12 öğretmenlerinin aynı tanımlamaları yaptıkları görülmüştür.

A10 öğretmeni ise değeri birçok açıdan tanımlamıştır. Bunlardan değeri olgusal açıdan tanımladığı **“bir şeyin öneminden bahsediyoruz.”** ifadesiyle A7, A8, A9 ve A12 öğretmenleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Aynı öğretmen değeri ekonomik açıdan **“bir şeyin parayla olan karşılığı”**, matematiksel açıdan **“bir değişkene yüklediğimiz anlam”** ve toplumsal olarak **“maddi ve manevi değerlerin toplamı”** şeklinde tanımlamıştır. Buradan değer kavramının aynı bireylerde dahi farklı anlamlarda kullanılabileceği şeklinde yorumlanabilir.

4.2 Fen Bilimleri Dersinde Değerler Eğitiminin Gerekçelerine Ait Bulgular ve Yorum

Görüşmeye katılan bütün öğretmenlerin “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden?” sorusuna olumlu cevap verdikleri görülmüştür. Bunun nedeni olarak sıraladıkları gerekçeler incelendiğinde Fen Bilimleri dersinin günlük yaşama uyarlanabilen (2 öğretmen), doğayı ve canlıları (3 öğretmen), insanı (2 öğretmen) temel alan yapısı ile eğitim (5 öğretmen) gösterilmiştir. Bu gerekçeler sıralandığında Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmesinin nedeni olarak bazılarının (A2, A3, A8, A9, A10) eğitimi; bazılarının (A5) toplumla bilimi bütünleştirerek doğayı ve canlıları konu edinmesini, bazılarının ise (A4, A11) bilge ve iyi insan yetiştirmeyi amaçlamasını göstermiştir.

Çizelge 4.2 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden?	Canlılar ve doğa	Doğayı ve canlıyı konu alıp davranışlarımızı şekillendiren bir ders	1	3
		Toplumla bilimi bütünleştirilmesi	1	
		Yaşadığı dünyanın bir parçası olarak doğayı anlayabilmesi	1	
	İyi insan	İyi insan yetiştirmek için	1	2
		Bilge ve iyi insan yetiştirmek	1	
	Eğitim	Okulun eğitim kısmında önemslenmeyen davranışlarımız	1	5
		Okulun eğitim aşaması için gerekli	1	
		Değerler derse özgü olmamalı	1	
		Tüm derslerde olduğu gibi fende de verilmeli	1	
		Fen dersinden ayrı tutulamayacak bir kavram	1	

Çizelge 4.2 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden? “ sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı)

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmeli midir? Neden?	Günlük yaşama uyarlama	Günlük yaşama uyarlanmayı hedefleyen ders	1	2
		Yaşamı her alanına dokunan bir ders	1	

Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime yer verilmesi gerektiği görüşünü “**Fen Bilimleri dersi yaşamın her alanına dokunan bir derstir.**” ifadesiyle dile getiren A1 öğretmeni Fen Bilimleri dersinin günlük yaşama uyarlanabilen bir ders olduğunu vurgulamıştır.

A7 öğretmeni “**Fenin genel anlamda diğer derslerle disiplinler arası bir ilişkiye sahip ve öğrenilenleri günlük yaşama uyarlamayı hedefleyen bir ders olması**” cevabıyla Fen Bilimleri dersinin diğer derslerle olan ilişkisine dikkat çekerek A1 öğretmene benzer şekilde günlük yaşama uyarlanabilirliğine vurgu yapmıştır.

A2 öğretmeni “**Değer, aslında okuldaki eğitim kısmında boşluk bıraktığımız davranışları ifade ettiği için okuldaki diğer derslerin yanında Fen dersinde de verilmelidir.**” cevabıyla değerler eğitiminin okullarda eğitim aşamasında fark edilmeyebilen bir durum olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden tüm derslerin yanında Fen bilimler dersinde de yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. A8, A9 ve A10 öğretmenleri, A2 öğretmenine benzer şekilde “**sadece Fen Bilimleri dersinde değil bütün derslerde değerler eğitime yer verilmelidir.**” görüşünü belirtmiştir.

A5 öğretmenin “**her toplumun her kesimin kendine has değerleri olabilir. Ama bilimin de kendine has değerleri vardır. Toplumla bilim bütünleştirilip bunların değerler kapsamında öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum. Örneğin ağacın kesilmemesi gerektiğini her derste verebilirsin ama fen dersinde bilimsel olarak gösterebilirsin.**” cevabı kendine özgü değerlere sahip olan bilim ve toplumun

bütünleştirilip değerlerin öğrenciye somut olarak kazandırılabilceğı şeklinde yorumlanabilir.

A3 öğretmeni **“doğayı ve canlıları konu alan bir disiplin olduğı için ve bizim sahip olduğumuz değerler doğa ve canlılara karşı davranışlarımızı şekillendirdiğinden fen dersinde değerler eğitimine yer verilmelidir.”** ifadesiyle Fen Bilimleri dersinde değerler eğitimine yer verilmesinin gerekçesi olarak değerlerin (Fen Bilimleri dersinin bir konusu olan) canlılara ve doğaya karşı davranışları şekillendirmesinin önemine vurgu yapmıştır.

A4 öğretmeni ise diğer öğretmenlerden farklı bir bakış açısıyla **“değerler herhangi bir derse özgü olmamalı, herhangi bir ders olarak verilmemelidir.”** cevabını vermiş; buna gerekçe olarak sunduğı **“Çünkü değerler her şeyin üstündedir. Yani derslerle iç içe ama derslerin de üstünde bir kavramdır.”** görüşünü **“Bir çocuğa yaşlılara otobüste yer vermesi gerektiğini konu olarak anlatamayız ama bunu örnek davranış olarak gösterebilirsin.”** örneğıyle destekleyerek değerlerin öğrencilere rol model olunmasıyla kazandırılabilceğini vurgulamıştır.

A11 öğretmeni **“bireyler bilginin yanında değerler olmadan yetişirse bilgili ama kötü insan olacaklardır.”** cevabını vererek değerler eğitimiyle iyi insan yetiştirmenin önemine dikkat çekmiştir.

A12 öğretmeni **“Somut etkinliklerin çok olduğı bir derste soyut olan değerleri somutlaştıracak şekilde vermek daha kolaydır.”** cevabıyla soyut bir kavram olan değerın Fen Bilimleri dersi yardımıyla somutlaştırılarak verilebileceğini ifade etmiştir.

4.3 Kazandırılabilir Değerler ve İlgili Ünitelere Ait Bulgular ve Yorum

Görüşmeye katılan öğretmenlerden elde edilen cevaplar incelendiğinde Fen Bilimleri dersinde kazandırılabilir değerlere öğretmenler tarafından çok sayıda örnek (toplam 22 değer) verildiği görülmüştür. Bu örneklerden toplumsal değerlerin (13) bireye özgü değerlere (9) göre daha fazla olduğu söylenebilir. Bu değerlerin hangi ünitelerde kazandırılacağına dair öğretmen cevaplarına bakıldığında çoğu öğretmenin belirli bir ünite belirtilmeden “birçok üniteye kazandırılabilir” veya “tüm ünitelerde kazandırılabilir” şeklinde cevaplar verildiği; belirli bir ünite örneği veren öğretmenlerin en çok “Canlılar ve Yaşam” ünitesinin örneğinin verildiği görülmüştür. Bu örneğe ek olarak “Vücudumuzdaki Sistemlerin Sağlığı”, “Canlılarla Üreme, Büyüme ve Gelişme”, “Enerji Dönüşümleri”, “Çevre”, “Ses ve Özellikleri” ve “Elektrik” üniteleri de cevaplar arasında yer almıştır.

Çizelge 4.3 “Fen Bilimleri dersinde kazandırılması mümkün olan değerler hangileridir? Bu değerler hangi ünitelerde kazandırılabilir?” Sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Fen Bilimleri dersinde kazandırılması mümkün olan değerler hangileridir?	Bireye Özgü Değerler	Çalışkanlık	1	11
		Yardımseverlik	1	
		Özdenetim	1	
		Bilimsel olmak	2	
		Açık fikirli olmak	1	
		Önyargısız olmak	1	
		Sabır	2	
		Etik değerler	1	
		Öz disiplin	1	

Çizelge 4.3 “Fen Bilimleri dersinde kazandırılması mümkün olan değerler hangileridir? Bu değerler hangi ünitelerde kazandırılabilir? “Sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı)

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Fen Bilimleri dersinde kazandırılması mümkün olan değerler hangileridir?	Toplumsal Değerler	Adalet	1	26
		Sorumluluk	5	
		Saygı	6	
		Sağlığı koruma	1	
		Yardımlaşma	2	
		Sevgi	2	
		Dayanışma	1	
		Empati	1	
		Merhamet	1	
		İnsanlık ve canlılık yararı	1	
		Çevreye duyarlılık	2	
		İnsan haklarına saygı	1	
		Hayvan sevgisi	2	
Bu değerler hangi ünitelerde kazandırılabilir?	Ünite Belirtilmeyen	Birçok ünite	3	4
		Tüm ünitelerde	1	
	Ünite Belirtilen	Canlılar ve Yaşam	2	12
		Vücudumuzdaki Sistemlerin Sağlığı	2	
		Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme	1	
		Enerji Dönüşümleri	1	
		Çevre	2	
		Ses ve Özellikleri	1	
		Elektrik	2	
		Uzay	1	

Fen Bilimleri dersinde kazandırılacak değerlere ilişkin yöneltilen soruya A11 öğretmeni bütün değerlerin ilişkilendirilebileceğini bunun yanında **“bilimsel olmak, açık fikirli olmak, ön yargısız olmak, sorumluluk, saygı, öz disiplin”** gibi değerlerin **“tüm ünitelerde”** kazandırılabilirliğini ifade etmiştir.

A6 öğretmeni **“özellikle çevreye duyarlılık ve yardımlaşma”** gibi değerlerin **“birçok üniteyle”** ilişkilendirilebileceği cevabını vermiştir.

A3 öğretmeni Fen eğitiminin **“birçok ünitesinin”** içinde **“adalet, sorumluluk, yardımseverlik, özdenetim, saygı, sabır”** değerlerinin kazandırılabilirliğini söylemiştir.

A7 öğretmenin **“genellikle canlılar ile ilgili olan konularda birçok değer kazandırılabilir. Örneğin 5.sınıf ‘Canlıların Sınıflandırılması’ konusunda diğer canlılara insan gibi önem verilmesi gerektiği kavratılabilir.”** cevabıyla **“canlılara önem verme”** değerinin hangi konu içerisinde nasıl kazandırılabilirliğine dair ipuçları vermiştir.

A5 öğretmenin verdiği **“Fen dersinde ele alınabilecek değerler konusunda verilecek en güzel cevap bilime verilen önemle aynı ölçüye sahiptir. Bir toplum bilime önem veriyorsa ancak o zaman kalkınabilir ve bireylerin refah seviyesi artabilir. Örneğin nükleer santraller konusunda bir fikri olmayan biri bilimsel anlamda yetersizdir. Bir fikri varsa bunu bilimsel temellere oturtması gerekir. Daha sonra bunu toplumsal düzeyde ölçüp ‘ülkeye katkısı nedir, canlılara zararı var mıdır?’ gibi çıkarımlarda bulunabilmesi ancak o konuya değer vermesiyle mümkündür.”** cevabı incelendiğinde değerlerin Fen Bilimleri dersinde kazandırılabilmesi için öncelikle toplumun bilime önem vermesiyle mümkün olacağını nükleer santral örneğiyle ifade etmiştir. Bunun yanında bireyin farklı konularda çıkarım yapabilmesi için öncelikle o konulara değer vermesi, önem atfetmesiyle mümkün olacağını belirtmiştir.

A8 öğretmeni **“Sabır, dayanışma, yardımlaşma, çalışkanlık, empati, saygı, merhamet”** gibi birçok değer **“özellikle Vücudumuzdaki Sistemlerin Sağlığı, Canlılarda Üreme Büyüme ve Gelişme, Enerji Dönüşümleri ile Çevre ya da Ses ve Özellikleri”** gibi ünitelerde kazandırılabilirliği cevabını vermiştir.

A4 öğretmeni, **“Fen Bilimleri dersinde diye ayırmamak gerekir. Bütün değerler aslında herhangi bir dersin içindedir.”** ifadesiyle değerler eğitiminin sadece Fen Bilimleri dersinde değil, bütün derslerde yer alabileceğini vurgulamıştır. Hangi ünite ya da

konularda kazandırılabilceğine dair örnekleri **“Fen dersinde yaşadığı çevreyi, sahip olduğu vücudu koruması bir değerdir. Bunları çevre ve insan konuları içerisinde kazandırabiliriz. Etik değerler var mesela. Yaptığımız bir etkinlik ve kullandığımız malzemeler etik mi? Bunun dışında Uzay Kirliliği, Atıkların Geri Dönüştürülmesi konularında ya da benzer konularda dünyayı, bize atalarımızdan miras değil geleceğimizin emaneti olduğu gerçeğiyle korumayı değer olarak kazandırabiliriz”** şeklinde sıralamıştır. Buradan Fen Bilimlerine ait konular içerisinde Fen Bilimlerine özgü olabilecek değerlerin oluşturularak öğrencilere kazandırılabilceği yorumu yapılabilir.

Hangi değerlerin hangi ünitelerde kazandırılabilceğine dair belirli bir değer örneği vermeden **“birçok değeri kazandırabiliriz.”** cevabını veren A9 öğretmeni, verdiği **“Örneğin iklim konusunu işlerken öğrencilerin aslında dünyanın bir parçası olduğu ve dünyayı korumakla yükümlü olduğu vurgulanabilir. Burada her bireyin dünyaya sahip çıkması gerektiği, önemli bir birey olduğu ve yaşadığı dünyayı kendisinin koruması gerektiği vurgulanabilir.”** örneğiyle değerlerin nasıl kazandırılabilceği konusunda ipucu vermiştir.

A12 öğretmeni ise **“Her üniteye bir değer teması uyarlanabilir. Mesela 5.sınıf Elektrik ünitesinde devre kurmak için çocuklara eksik malzeme verirsın, eksik malzemesini diğer arkadaşından ister, yardımlaşma değerini kazanır.”** cevabıyla seçilecek belirli değerlerin belirli ünitelerde kazandırılabilceğini söylemiştir.

4.4 Değerler Eğitimine Ayrılan Zamana Ait Bulgular ve Yorum

Fen Bilimleri öğretmenlerinin değerler eğitimine gereken zamanı ayırıp ayırmama nedenlerinin araştırıldığı soruya verilen cevaplar incelendiğinde 7 öğretmenin zaman ayırabildiği; 5 öğretmenin ise yeterince zaman ayıramadığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak verilen cevaplar incelendiğinde ise her öğretmenin farklı ifadelerle benzer neden sunduğu söylenebilir. Örneğin “Evet” cevabını vermesine rağmen zamanın yeterli olmadığını ifade eden öğretmenlerden A8 öğretmeni müfredatı yetiştirmek için uğraştığı için buna zaman ayıramadığını; A6 öğretmeni ise elinden geldiğinde yer vermesine rağmen zamanı yeterli bulmadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.4 “Siz derslerinizde değerler eğitimine gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?” Sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Siz derslerinizde değerler eğitimine gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?	Evet	Öğretmenin görevi sadece öğretim değil aynı zamanda eğitimidir	1	7
		Çevre sorunları ve hayvanlarla ilgili kısımlar	1	
		Müfredatı yetiştirmek için uğraştığım için buna çok zaman ayıramıyorum	1	
		Zamanı yeterli bulmuyorum ama elimden geldiğince yer veriyorum	1	
		Yer versem de çoğu zaman vakit ayıramıyorum	1	
		Bilginin yanında değerinde verilmesi gerektiği için	1	
		Öğrencilere örnek olmaya çalışmak gerekir	1	
		Sınıf mevcutları kalabalık olduğu için yeterince zaman ayıramıyorum	1	
		Konu ve kazanımlarla ilişkilendirerek kazandırabiliyor ya da üzerinde durabiliyoruz	1	

Çizelge 4.4 “Siz derslerinizde değerler eğitime gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?” Sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı)

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Siz derslerinizde değerler eğitime gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?	Hayır	Eğitimden ziyade öğretim ön planda ve müfredat sıkı.	1	5
		Öğrencinin bu konuya hazırbulunuşluğu olmalı	1	
		Daha çok sınav eksenli sistem ve zaman sınırlı	1	
		Sınıf mevcutları kalabalık olduğu için yeterince zaman ayıramıyorum	1	
		Konu ve kazanımlarla ilişkilendirerek kazandırabiliyor ya da üzerinde durabiliyoruz	1	

Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime zaman ayırdığını ifade eden A2 öğretmeni **“Özellikle çevre sorunlarıyla ve hayvanlarla ilgili olan kısımlarda değerler eğitime veya insanların insani davranışlarını göstermelerine yönelik kısımlara daha çok yer veriyorum.”** Cevabıyla en çok hangi konularda değerler eğitime yer ayırdığını ifade ederek bunlardan uygulanabilir değerlere yer verdiğini belirtmiştir. A4 öğretmeni derslerinde değerler eğitime gereken zaman ayırmasının nedenini **“Çünkü öğretmenin görevi sadece öğretim yapmak değil, aynı zamanda geleceğimizin teminatı olan öğrencileri eğitmektir.”** cevabıyla vererek okullarda gerçekleştirilen eğitim-öğretimin eğitim kısmına vurgu yapmıştır. Değerler eğitime yer verdiğini ifade eden A7 öğretmeni toplumda değerlere yeterince önem verilmediğini **“Çünkü öğrencilerin sadece bilgiyi almalarından ziyade değerlere de önem verilmesi gerektiğini çünkü günümüz toplumunda en büyük sorunun bu olduğunu düşünüyorum.”** cevabıyla ifade etmiştir. A6 öğretmeni **“Derslerimde elimden geldiğince zaman ayırıyorum. Bu gerektiği kadar mı, yeterli mi? Hayır. Çünkü bir taraftan yıllık planı yetiştirmeye çalışırken diğer taraftan bunu yapmak çok zor. Çünkü Fen Bilimleri dersindeki konular çok fazla zaman istiyor.”** cevabıyla değerler eğitime zaman ayırdığını, ancak bunun yeterli olmadığını ifade etmiş; bunun nedeni olarak öğretim programının uygulanması noktasında yeterli zamanının olmadığını

belirtmiştir. Benzer nedenle A3 öğretmeni **“Kendi derslerimde zaman zaman yer versem de çoğu zaman vakit ayıramıyorum.”** ifadesini kullanmıştır. **“Programda yer alan kazanımlar doğrultusunda değerler eğitime elimden geldiği kadar zaman ayırıyorum”** diyen A11 öğretmeni de A3 ve A6 öğretmenleri gibi zamanı yeterli bulmadığını ifade etmiştir. Bunun gerekçesi olarak **“değerlerin sadece sınıf içerisinde kazandırılmayacağını düşünüyorum. Bu yüzden zamanı yeterli bulmuyorum.”** cevabını vermiştir.

“Siz derslerinizde değerler eğitime gereken zamanı ayırabiliyor musunuz? Neden?” sorusuna “Hayır.” cevabını veren öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde A5 öğretmeni **“Mevcut sistemde okullarda daha çok öğretim ön planda olduğu ve serbest bir müfredat olmadığı için yeterince zaman ayırdığımı düşünmüyorum.”** cevabıyla eğitimin ön planda olduğu öğretim programının değerler eğitiminin uygulanmasını sağlamayacak kadar sıkı olduğunu vurgulamıştır. A5 öğretmenine benzer cevap veren A12 öğretmeni **“Hayır. Çünkü okullarda uygulanan müfredat çok sıkı ve sınav eksenli bir sistem ön planda olduğu için.”** demiştir.

A8 öğretmeni derslerinde değerler eğitimi için gereken zamanı ayırmadığını A8 öğretmeni **“Sınıf mevcutları kalabalık olduğu için yeterince zaman ayıramıyorum.”** şeklinde ifade etmiştir.

A9 öğretmeni ise **“Ayıramıyoruz. Konu ve kazanımlarla ilişkilendirerek kazandırabiliyor ya da üzerinde durabiliyoruz.”** cevabıyla, derslerinde değerler eğitime gereken zamanı ayırmadan sadece yüzeysel bir şekilde yer verdiğini söylemiştir.

A1 öğretmeni ise **“Hayır. Çünkü sadece benim zaman ayırmam mümkün değil. Öğrencinin de buna istekli olması gerekiyor. Aileden buna hazır bir şekilde gelmeli.”** cevabını vererek değerler eğitimi için öğretmenin gereken zamanı ayırmasının yanında öğrencilerin de değer edinimine istekli olması gerektiğini vurgulamıştır.

A4 öğretmeni diğer öğretmenlerden farklı bir bakış açısıyla **“Bunun için ayrıca zaman ayırmak gerektiğini düşünmüyorum. Bunu davranışlarımla, yaptığım ile öğrencilerime örnek olmaya çalışmak gerektiğini düşünüyorum. Derslerde kendim onun önemli olduğunu hem yaparak hem de o konuya dikkat çekerek gösterebilirim.”** diyerek

derslerde ayrıca zaman ayırmaktan ziyade öğrencilere örnek rol model olunmasıyla kazandırılabilceğini ifade etmiştir.

4.5 Araç-Gereç ve Materyal Önerilerine Ait Bulgular ve Yorum

“Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin belirli bir araç-gereç veya materyal önerisinden ziyade yaşantı ya da etkinlik önerilerinde bulundukları görülmüştür. Örneğin “en iyi malzeme yaşantıdır.” diyen A5 öğretmeni ile “doğrudan somut bir şekilde yaşatılarak...” diyen A12 öğretmenin “yaşantı”ya vurgu yapmıştır. Benzer cevaplar “Araç-Gereç” (4 öğretmen) ve “Yaşantı” (8 öğretmen) temaları içerisinde ayrı ayrı değerlendirildiğinde öğretmenlerin materyal önerisi olarak daha çok “yaşantı”ya dikkat çektikleri söylenebilir. Bir öğretmenin (A3 öğretmeni) hem etkinlik önerisinde bulunduğu hem de yaşantıya vurgu yaptığı verilen cevaptan anlaşılmaktadır. Ancak A8 öğretmeni diğer öğretmenlerin aksine herhangi bir materyal önermeden, öncelikle değerler eğitimi konusunda yeterli bilincin oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir.

Çizelge 4.5 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir?” Sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir?	Araç-Gereç	Kitap önerisi	1	4
		Somutlaştıracak canlandırma, görsel materyaller, pano afiş, video.	1	
		Malzeme paylaşarak yardımlaşma değeri gibi	1	
		Kazanımlarla ilişkilendirerek	1	

Çizelge 4.5 “Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir? “Sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri (Devamı)

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç gereç ve materyal önerileriniz neler olabilir?	Yaşantı	En iyi malzeme yaşantıdır.	1	8
		Empati yapmak.	1	
		Doğrudan somut bir şekilde yaşatılarak	1	
		Sınıf dışı öğretim yöntemleriyle	1	
		Materyalden ziyade yaşantı	1	
		En iyi materyal öğrencinin dâhil edilmesi	2	
		Rol model olarak	1	
	Bilinç	Araç gereçten ziyade bilinç	1	1

A6 öğretmeni araç-gereç önerisi olarak **“Özellikle bir ürünü tekrar kullanması anlamında geri dönüşüme vurgu yapan materyal tasarlanabilir. Mesela kullandıkları ürünleri geri dönüşüm ya da geri kazanımla yeni bir ürüne çevirip bunu bir ihtiyaç sahibine verdiklerinde yardımlaşma değerini kazanmış olacaklardır.”** örneğini vermiştir. A7 öğretmeni materyal önerisi olarak **“Araç gereçleri kendi dersimize uyarlayabiliriz. Mesela soyut bir kavram olan değer somutlaştırılması için poster ya da pano kullanılabilir. Canlandırma yapılabilir ya da video izletilebilir.”** demiştir. A1 öğretmeni ise materyal olarak **“Kitap önerisi olabilir.”** cevabını vermiştir.

Araç- gereç ve materyal önerisinde bulunan A1, A6 ve A7 öğretmenlerinin verdikleri cevapların aksine A4 öğretmeni **“Panolara değerler eğitiminden bahseden materyallerin asılmasının çok demode olduğunu düşünüyorum.”** görüşünü dile getirmiştir. Bunun nedeni olarak **“Araç gereç olarak materyal önerim yok çünkü materyalden ziyade yaşantıdan yanayım. Bizzat olayın içerisinde olmasından yanayım.”** cevabını vermiştir.

A4 öğretmeni gibi araç-gereç ve materyalden ziyade yaşantının önemli olduğunu vurgulayan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde A5 öğretmeni **“küçük materyaller kullanılabilir ama bunun en güzel yolu yaşamaktır. Yaşamadığınız hiçbir değeri**

içselleştiremezsiniz.” Cevabıyla değerlerin kazanılması için en iyi yol olarak yaşantıyı göstermiştir. Benzer şekilde A3 öğretmeni **“en iyi materyal öğrencinin kendisidir. Kendisini aktif kullanan öğrenci başarılı olabilir. Örneğin elektrik devresi kurarken malzemelerini arkadaşlarıyla paylaşarak yardımlaşmayı öğrenir.”** demiştir. A12 öğretmeni de **“Materyal istiyorsak sürece öğrenciyi dâhil etmeliyiz.”** cevabıyla öğrencinin süreçte aktif rol almasının gerekliliğini vurgulamıştır.

A2 öğretmeni değerler eğitiminin Fen Bilimleri dersinde verilebilmesi için verdiği **“en iyi materyal ya da yöntem empati yapmaktır.”** cevabını **“Saygı değerini işlerken saygısızlık yapıldığı durumda karşısındaki arkadaşın ne hissettiğini anlaması için o durumun canlandırılması, yapan kişiye yaşatılmasının birçok şeyi düzelteceğini düşünüyorum.”** örneğiyle destekleyerek canlandırma ve empatinin önemine vurgu yapmıştır. A11 öğretmeni ise sınıf dışı ortamların değerler eğitimi için önemli olduğunu **“değerler eğitimi için sınıf dışına çıkılması gerektiğini düşünüyorum. Bu yüzden araç gereçten ziyade özellikle gezi gibi çalışmaların arttırılmasını daha önemli buluyorum.”** diyerek bu tür ortamların önemine dikkat çekmiştir.

Diğer öğretmenlerden farklı bir cevap A8 öğretmeni, herhangi bir araç-gereç veya materyalden ziyade değerler eğitimi konusunda farkındalığın oluşması gerektiğini **“Değerler eğitiminin verilmesi için araç gerece değil gerekli bilince ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.”** cevabıyla ifade etmiştir.

A9 öğretmeni ise **“Mümkün değildir. Kazanımlarla ilişkilendirip onlardan bahsedebiliriz.”** ifadesiyle diğer tüm öğretmenlerin aksine değerler eğitiminin Fen Bilimleri dersinde sadece kazanımlarla ilişkilendirilerek yüzeysel olarak verilebileceğini belirtmiştir.

4.6 Değerler Eğitiminin Fen Bilimleri Öğretim Programındaki Yerine Ait Bulgular ve Yorum

Öğretmenlerin “Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yeterince yer verildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; iki öğretmenin (A3 ve A10 öğretmenleri) bu soruya hayır cevabıyla beraber neden belirtmedikleri, bir öğretmenin haricinde (A9 öğretmeni) diğer öğretmenlerin değerler eğitiminin Fen Bilimleri öğretim programında yer almadığını nedenleriyle birlikte ifade ettikleri görülmüştür. Yer almadığının belirtildiği cevaplardan sonra 3 öğretmenin öğretim programının bilgiyi ve akademik başarıyı ön planda tuttuğunu söylerken, diğerleri farklı cevaplar vermişlerdir.

Çizelge 4.6 “Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yeterince yer verildiğini düşünüyor musunuz? Neden?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yeterince yer verildiğini düşünüyor musunuz? Neden?	Evet	Bazı kazanımlarla ilişkilendirilmiştir	1	1
	Hayır	Kazanımlar maddiyat eksenli	1	11
		Öğretmen-veli-öğrenci isteksizliği	1	
		Akademik başarı, bilgi ön planda	3	
		Neden belirtilmedi	2	
		Program ve öğretmen yetersiz	1	
		Telkinlerle olmaz sınıf dışı ile mümkün	1	
		Birkaç ünite de var sadece	1	
		Çünkü yer verilseydi öğretmenler de bunu uygular, birçok sorun gerçekleşmezdi	1	

“Hayır” cevabını veren öğretmenlerden A2 öğretmeni “**Açıkçası son yıllarda çocukların yaşadıkları yarışmacı eğitim düzeninden dolayı programdaki değerler ya da buna benzer konuları birçok defa ben de görmezden geliyorum. Bu yüzden Fen Bilimleri öğretim programında yeterince yer verilmediğini düşünüyorum. Genel anlamda**

okulların şu anki misyonunda çocuklara bilgiyi yükleme, ezberletme, bunları sınavda kullanılmasını sağlama olduğu görülüyor.” ve A8 öğretmeninin **“Akademik başarı ön planda tutulduğu için yeterince yer verildiğini düşünmüyorum.”** cevabıyla öğrencinin bilgiyi doğrudan alması ve okullarda akademik başarının ön planda tutulmasını Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yeterince yer verilmediğine gerekçe göstermişlerdir. Benzer cevap veren A12 öğretmeni **“Daha çok akademik becerileri dikkate alan bir program olduğu için değerlere yer verildiğini düşünmüyorum.”** demiştir. **“Düşünmüyorum.”** diyen A7 öğretmeni ise, bunun nedeni olarak **“Bunu hem programın yetiştirilmesi hem de öğretmenin bu konudaki yetersizliğine bağlıyorum.”** cevabıyla öğretim programının uygulanması için zamanın yeterli olmadığını ve öğretmenlerin de bu konudaki eksikliğini ifade etmiştir. A5 öğretmeni **“öncelikle canlılar ve yaşam ünitesine baktığımızda daha çok biyolojik özelliklerin mesela canlıların yaşamını sürdürebilmesi için ne yapması gerektiği verilmektedir. Ancak canlıların olumsuz etkilenmesi durumunda toplumda ne gibi bilinçlendirme oluşturulmasına dair bir kazanım ya da başlığımız bulunmamaktadır. Mesela akraba evliliği önemli bir değer. Buna benzer konularda çok fazla zaman ayırtmak gerektiğini düşünüyorum.”** cevabını vererek programda yer alan kazanımların toplumsal açıdan değerlendirilmediğini vurgulamıştır.

A4 öğretmeni **“Düşünmüyorum. Çünkü bir dönem değerler eğitimi çok popülerdi ve sadece yapmak için yapılıyordu. Çünkü eğer programda yer ayrılmış olsaydı ve öğretmenler de bunu önemseyerek uygulamış olsalardı mevcut durumdaki sorunların birçoğunu yaşamayacaktık. Bunun yanında Fen Bilimleri öğretmenlerine değerler eğitime yönelik eğitim verilmesi ve öğretmenlerin bu konuda rol model olması gerekir.”** ifadesiyle değerler eğitiminin programda yer almadığı görüşünü, konunun derslerde önemsenerek uygulanmamış olmasıyla günümüz problemleri arasında ilişki kurmuştur.

Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yer verilip verilmeme nedenini belirtmeyen ve **“yeterince yer verilmediğini, ayrı bir başlık açılmadığını görmekteyiz.”** diyen A3 öğretmeni ile **“yeterince yer verilmediğini düşünüyorum.”** diyen A10 öğretmeni benzer cevaplar vermiştir.

A6 öğretmeni **“Ayrıca yer verildiğini düşünmüyorum. Sadece birkaç ünite kendiliğinden yer verilmiş. O da çevreyle ilgili ünitelerde.”** Diyerek öğretim programında bazı ünitelerin dışında ayrıca yer verilmediğini belirtmiştir.

A11 öğretmeni Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yer verilmediği **“sınıf dışı etkinlikler programa yansımadağı sürece değerler yeterince yer almıyor demektir. O yüzden dersteki kazanımlarda yer alan herhangi bir şeyi değer olarak ifade etmek yeterli olmayacaktır. Bu yüzden sınıf dışı etkinlikler olduğı sürece değerler eğitimi etkili olabilir.”** ifadesiyle değerler eğitiminde sınıf dışı etkinliklerin etkili olabileceğine vurgu yapmıştır.

A9 öğretmeni ise görüşmeye katılan diğer öğretmenlerin aksine Fen Bilimleri öğretim programında değerler eğitime yer verildiğini **“Kazanımlarda da yeterince yer verilmiştir.”** ifadesiyle belirtmiş; bunu **“Bir iklim konusu işlenirken yine küresel iklim değişikliğinden bahsederken sonuç ve sebeplerinden olumsuzluklarından yeterince bahsediyoruz.”** örneğiyle desteklemiştir.

4.7 Günlük Yaşamdan Örneklerle Değerler Eğitimi Önerilerine Ait Bulgular ve Yorum

Öğretmenlerin Fen Bilimleri dersinde günlük yaşam örnekleriyle sundukları değerler eğitimi önerileri incelendiğinde cevapların çoğunluğunu (9 öğretmen) yaşantının oluşturduğu görülmüştür. Öğretmenler bu konuda çeşitli öneriler sunarak değerlerin ancak öğrencilerin sürece somut bir şekilde dâhil edilmesiyle (yaşatılarak) kazandırılabilceğini ifade etmişlerdir. Diğer önerilere bakıldığında ise 3 öğretmenin (A6, A7 ve A8 Öğretmenleri) değerlerin empati yaptırılarak, 1 öğretmenin (A5 Öğretmeni) ise rol model olunarak kazandırılabilceğini vurgulamıştır.

Çizelge 4.7 “Hayvanlara şiddet, küresel ısınma ve etkileri gibi konularda öğrencilerin daha bilinçli olması için (fen dersindeki canlılar ve yaşam konu alanı dikkate alındığında) değerler eğitimi nasıl verilmelidir?” sorusu ile ilgili temalar, kodlar ve sıklık bilgileri

Soru	Temalar	Kodlar	Sıklık	Toplam Sıklık
Hayvanlara şiddet, küresel ısınma ve etkileri gibi konularda öğrencilerin daha bilinçli olması için (fen dersindeki canlılar ve yaşam konu alanı dikkate alındığında) değerler eğitimi nasıl verilmelidir?	Empati	Empati yapmaları sağlamak	1	3
		Yaşayan herkesin her şeyin birbirine muhtaç olduğu benimsetilerek	1	
		Empati yapabilecekleri etkinlikler, teatral programlar, aile dâhil edilerek	1	
	Yaşantı	Belgesellerden ve yaşam örnekler	1	9
		Yaşantı ve somut projelerle	1	
		Anlatarak değil de yaşantıyla	1	
		Doğrudan konuya (yaşantı haline gelebileceği) dâhil edilerek	1	
		Somut yaşantılarla durumu yaşamaları sağlanarak	1	
		Sınıf dışı etkinliklerle	1	
		Yaşantı haline getirebilecekleri somut etkinliklerle	1	
		Doğanın ve canlıların gerekliliği içselleştirilerek	1	
		Okul dışı yaşantıyı okula uyarlayarak	1	
	Rol Model	Öğrencinin rol model aldığı kişi olumlu anlamda kullanılabilir	1	1

Değerlerin öğrencinin doğrudan yaşantısıyla elde edebileceğini ifade eden A5 öğretmeni kendisinden yola çıkarak “**Öncelikle bendeki gittikçe azalan köpek korkusundan bahsetmek istiyorum. Korkumu yenmemde etkili olan olay şuydu: Okulun yakınındaki bir yerde duran aç köpek yavrularını okul çıkışında sütle beslemeye başladım. Bu şekilde yavaş yavaş köpeklerin zarar vermediklerini anlayarak korkumu yenmeye başladım.**” cevabının ardından “**Bir cana yardımcı olarak o canın kurtulmasını sağlamak çok önemli bir duygu. Bu yüzden herhangi bir canlının**

henüz yavruyken bakımını üstlenmesini sağlayacak bir kazanım olsa veya imkânlar ölçüsünde sadece köy okullarında değil, şehirlerde de uygulanabilecek bir çalışma olursa canlılarla iç içe olan çocuklarda bu tür durumların azalacağına inanıyorum.” önerisiyle öğrencinin somut yaşantıya yönlendirecek ders kazanımı yoluyla veya etkinliklerle değerler eğitiminin gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. A11 öğretmeni hayvanlara şiddet ve küresel ısınma gibi günlük yaşamdan örnek durumlarla öğrencilerin bizzat karşılaştırılması sağlanarak değerlerin kazandırılabilceğini **“Öğrenciler bir hayvanı yakından tanımadan hayvan sevgisini kazanamayacağını düşünüyorum”** şeklinde ifade ederek küresel ısınma ile bağlantılı olarak **“Özellikle öğrencilerin, sel ve benzeri konularda mağduriyet yaşayan kişilerle iletişime geçmeleri sağlanabilir. Bu kişilere ulaşılacak proje ve etkinlikler düzenlenmelidir.”** önerisinde bulunmuştur. A5 ve A11 öğretmeni gibi yaşantıya vurgu yapan A10 öğretmeni ise **“Konuyu çocuklara anlatarak değil de yaşatarak vermek gerekiyor. Benim evcil hayvanım var mesela. Yeri geldiğinde öğrencilerime ondan bahsederek sahip olduğum duygu ve düşünceleri onlara aktarmaya çalışıyorum.”** cevabıyla konunun yaşatılarak ve kişinin kendi yaşantısından yola çıkılarak öğrenciye aktarılmasıyla değerlerin kazandırılabilceğine vurgu yapmıştır.

A1 öğretmeni çeşitli öneriler sıralayarak **“Görsel materyal olarak video ve benzeri araçlardan yararlanılabilir. Geçmiş ile gelecek karşılaştırması yaptırılabilir. Hayvan sevgisi aşlamak amacıyla barınaklara gezi düzenlenebilir. Ne kadar savunmasız ve masum oldukları üzerinde durulabilir. Eğer evcil hayvanı olan varsa okula getirmeleri sağlanabilir. Hatta masum bir hayvanın fotoğrafını sınıfa asmak bile farkındalık oluşturabilir.”** demiştir.

A4 öğretmeni **“Konuya öğretmen, öğrenci ve velinin birlikte katılması gerekiyor. Bu yüzden bunun sadece okulda değil, okul sonrasında ailelerde de devam etmesi lazım. Daha bilinçli olması konusunda yaş grubuna uygun kültürel etkinlikler düzenlenebilir. Kitaplar olabilir. Çocukların sürekli takip ettiği Youtube fenomenleri kullanılabilir. Bu şekilde istenilenler kolaylıkla çocuklara aktarılabilir. Yaş gruplarına uygun etkinlikler olabilir.”** cevabıyla değerler eğitiminin Fen Bilimleri dersinde verilmesi için öneri anlamında birçok etkinlik sıralayarak canlılara yaklaşım konusunda **“Ancak en önemlisi insan merkezli yapıdan çıkarmak gerekir. Çünkü bu dünya sadece insan için değil**

canlılar için de yaratılmıştır. Senin dışında da yaşayan canlılar var. Her şey senin etrafında dönmüyor. Her şey benim içindir diyerek bencilce düşünemezsin” ifadesini kullanmıştır.

“Yaşamsal örneklerin ve çeşitli görsel materyaller”in konuyla ilgili farkındalık oluşturabileceğini ifade eden A6 öğretmeni **“Hayvanlara şiddet konusunda empati yapmaları sağlanabilir.”** cevabını vermiştir. A7 öğretmeni **“Canlandırma ya da teatral etkinliklerle yine benzer şekilde videolar veya panolar kullanılabilir. Empati yapabilecekleri eğitimler verilebilir. Bunun yanında aileleriyle de iletişim kurmak gerekiyor.”** cevabını vererek çeşitli etkinlik önerilerinin yanında öğrencilerin empati yapmalarının sağlanması gerektiğini vurgulayarak **“Aileden sonra okuldaki eğitimlerin tamamlanması daha doğru olur diye düşünüyorum. O yüzden bu konu hakkında ailelerle iş birliği yapıp sonrasında dersin uygun zamanlarında öğrencilere gerekli eğitim verilebilir.”** cevabıyla değerler eğitimi konusunda ailelerle iş birliği yapılması gerektiğini ifade etmiştir. A12 öğretmeni ise **“Hayvanların da bizim gibi önemli olduğunu çocuk henüz okulla tanışmadan önce aileden vermek lazım. Sonrasındaysa okul dışı etkinliklerle hayvan sevgisi aşılabilir. Küresel ısınma konusunda da dediğim gibi önce aileden, çevreden başlamalıyız. Aileden başlamadıkça okullarda yapılacak çalışmaların etkili olacağına inanmıyorum.”** ifadesiyle değerler eğitiminin etkili olabilmesi için öncelikle öğrencinin yakın çevresinden ve ailesinden başlanması gerektiğini belirtmiştir.

A8 öğretmeni her ayın değerler eğitimi konusunda bir gündemi olacak şekilde uygulamalı aylık programların oluşturulması gerektiğini ifade ederek **“Bu gündem kapsamında geziler düzenlenmeli ve bu duyguları çocukların yaşamasına fırsat verilmelidir. Örneğin erozyonla mücadele kapsamında ağaç dikilmeli ya da görme engellileri daha iyi anlamak adına gerekli önlemler alınarak okulun bir bölümü buna yönelik düzenlenmeli. Mesela karanlık bir odada öğrenciler günlük işlerini yapmaya çalışmalı, yürümeli, yemek yemeli gibi.”** cevabıyla öğrencilerin empati yapabilmelerini sağlayacak çalışmaların yapılmasını önermiştir.

A9 öğretmeni tüm canlıların arasındaki ilişkiden yola çıkarak öğrencileri bilinçlendirmeye ve değerler eğitimi kazanımlarla ilişkilendirerek vermeye çalıştığını **“bitkiler için hayvanlar önemlidir; hayvanlar içinde bitkiler önemlidir diyoruz. Yılan**

fareyle beslenirken fare de buğdayla beslendiği için buğday olmasa fare olmayacak, fare olmadığı için yılan da olmayacak. Bu şekilde bir besin zincirinden bahsediyoruz. Her canlının diğer canlıya ihtiyaç duyduğunu fen dersinde vurguluyoruz. Fen dersinin geneline baktığımızda ise genellikle kazanımlarla ilişkilendirip değerler eğitiminde yer verilmesi gereken konular varsa yeterince yer vermeye çalışıyoruz.” cevabıyla ifade etmiş **“Ama bu toplum için ve öğrenciler için yeterli değildir.”** demiştir.

A2 öğretmeni küresel ısınmanın **“Dünyanın başına gelebilecek en büyük tehlikelerden biri”** olduğunu ifade ederek **“Bu konuda elimden geldiğince çocukların bilinçlenmesini sağlamaya çalışıyorum. Plastik toplanması, çöplerin sınıflandırılarak atılması konusunda farkındalık oluşturmaya çalışıyorum. Ancak toplumun tamamına yaymadıkça belirli bölgede yapılan çalışmalar etkili olamıyor. Bu yüzden okulda öğrendiği davranışı toplumda uygulayabileceği ortamlar bulması sağlanmalıdır.”** cevabıyla yerelde uygulanan ve toplumun tamamına genellenemeyen çalışmaların etkili olamayabileceğini vurgulamıştır.

.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen alt problemlere ilişkin görüşmelerden elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1 Sonuç

Bu çalışmada Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin uygulanabilirliği öğretmen görüşleri bakımından incelenmiştir. Yapılan çalışmadan elde edilen verilere göre çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda;

5.1.1 Değer Kavramının Tanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Görüşmeye katılan öğretmenlerin değer kavramını "olgusal", "bireye özgü" ve "toplumsal" tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Öğretmenler değeri olgusal olarak "vazgeçilmeyen doğrular", "bir değişkene yüklenen anlam", "bir şeyin parayla olan karşılığı" ve "bir şeyin önemini ve kıymetini belirleyen ölçüt" şeklinde tanımlamışlardır. Bireye özgü anlamında "kişilerin tercihlerini belirleyen inançlar", "insanın olmazsa olmazları" ve "inanç, kültür, farklılıklar" şeklinde tanımlamışlardır. Toplumsal açıdan ise "toplumda işlerin düzenli olması için geliştirilen" ve "toplumun daha insani yaşam için benimsemiş olduğu", "geçmişten günümüze gelen ve geleceğe aktarılan", "maddi ve manevi anlamda sahip olduklarımızın toplamı" şeklinde tanımlamışlardır. Balcı ve Yanpar Yelken [104] tarafından ilköğretim öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamların incelendiği çalışmada öğretmenler tarafından yapılan tanımlamalar "ölçüt olarak değer", "birey ve toplum ilişkilerini düzenleyen unsur olarak

değer”, “davranışlar bütünü olarak değer”, “maddi ve manevi unsurlar olarak değer”, “kurallar bütünü olarak değer”, “nitelik olarak değer” ve “değer eğitiminin işlevleri” şeklinde kategorize edilmiştir.

5.1.2 Fen Bilimleri Dersinde Değerler Eğitiminin Gerekçelerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Çalışmaya katılan öğretmenler Fen Bilimleri dersinin günlük yaşama uyarlanabilen ve doğayı, canlıları ve insanı konu edindiğini ifade etmiş; toplumla bilimi bütünleştirmesini ve öğrencinin yaşadığı dünyanın bir parçası olarak doğayı anlayabilmesi, bilge ve iyi insan yetiştirilebilmesi için değerler eğitiminin Fen Bilimleri dersinde yer alması gerektiğini belirtmişlerdir. Değerler eğitiminin okulun eğitim kısmında gözden kaçabildiği, ancak gerekli olduğu vurgulanarak belirli derslere özgü düşünülmemesi gerektiği ve Fen Bilimleri dersinden ayrı tutulamayacak bir kavram olduğu için Fen Bilimleri dersinde de yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Gür vd. [105] tarafından yapılan ve çoğunluğunu sınıf öğretmenlerinin oluşturduğu çalışmada öğretmenlere değerler eğitiminin gerekçeleri sorulmuş ve topluma katkı sağlayacağı görüşü ile çocukların karakter gelişimine katkı sağlayacağı görüşünün ağırlıkta olduğu görülmüştür.

5.1.3 Kazandırılabilir Değerler ve İlgili Ünitelere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Fen Bilimleri dersinde hangi değerlerin kazandırılabilirliği konusunda öğretmen görüşlerine bakıldığında öğretmenler 22 adet değer örneği vermişlerdir. Bu değerler, bireysel ve toplumsal değerler şeklinde iki ayrı kategoride toplanarak değerlendirildiğinde toplumsal değerlerin daha fazla olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin söylediği değerlerin hangi ünitelerde kazandırılabilirliği noktasında cevaplara bakıldığında ise çoğunluğunun belirli bir örnek vermeden “Birçok ünite” veya “Tüm ünitelerde” cevabını verdiği; en belirgin örnek olarak ise “Canlılar ve Yaşam” ünitesinin verildiği dikkat çekmektedir. Bu örneğe ek olarak “Vücudumuzdaki Sistemlerin Sağlığı”, “Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme”, “Enerji Dönüşümleri”, “Çevre”, “Ses ve Özellikleri” ve “Elektrik” üniteleri verilmiştir.

5.1.4 Değerler Eğitimine Ayrılan Zamana İlişkin Öğretmen Görüşleri

Fen Bilimleri dersinde değerler eğitime gereken zamanı ayırdığını ifade eden öğretmenlerin çoğu, zamanı yeterli bulmamakla birlikte bilginin yanında değerlerin de kazandırılmasını ve öğrencilere örnek olunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Gereken zamanı ayırmadığını belirten öğretmenler ise bunun nedeni olarak değerler eğitiminin kazanımdan ziyade yüzeysel olarak verilmesini, okullarda eğitimden çok öğretimin ön planda olmasını, sınıf mevcutlarının kalabalıklığını, öğrencilerin değerler eğitime hazırbulunuşluluğunun az olmasını ve eğitim sisteminin sınav odaklı olmasını göstermişlerdir. Ergin ve Karataş [106] tarafından değerler eğitimi konusunda öğretmen görüşlerinin belirlendiği çalışmada değerler eğitime ayrılan zamanın yeterli olmadığı ifade edilmiştir.

5.1.5 Araç-Gereç ve Materyal Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin Fen Bilimleri dersinde değerler eğitiminin verilebilmesi için araç-gereç ve materyal önerilerine bakıldığında somut bir araç-gereç örneği sunan öğretmen sayısının az olduğu hatta bir öğretmenin araç-gereçten ziyade konuyla ilgili bilincin oluşturulmasının daha önemli olduğunu vurguladığı görülmüştür. Araç-gereç önerisinde bulunan öğretmenler değerlerin kazanımlarla ilişkilendirilecek şekilde canlandırma, pano, afiş, video ve kitap gibi materyallerle kazandırılabilceğini ifade etmişlerdir. Çengelci vd. [23] tarafından yapılan çalışmada ise değerler eğitimi konusunda öğretmenler resim, müzik ve drama çalışmalarından yararlanılmasını önermişlerdir.

Araç gereçten ziyade yaşantının önemini vurgulayan öğretmenler ise öğrencilerin empati yapmaları sağlanarak, sürece dâhil edilerek, örnek rol model olunarak veya sınıf dışı öğretim yöntemleri kullanılarak değerlerin kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. Kurtdede Fidan [107] tarafından öğretmen adaylarının değerler eğitimi konusunda görüşlerinin alındığı çalışmada öğrencilere rol model olunması gerektiği görüşü öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Benzer öneriler Altunay Şam [110] tarafından değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri konusunda yapılan araştırmada da sunulmuştur.

5.1.6 Değerler Eğitiminin Fen Bilimleri Öğretim Programındaki Yerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin çoğu değerler eğitime Fen Bilimleri öğretim programında yer verilmediğini söylemiştir. Bunun sonucu olarak kazanımların manevi eksenli olmaması, öğretmen, veli ve öğrencinin istekli olmaması, bilginin ve akademik başarının ön planda olması ve öğretmenlerin değerler eğitimi konusundaki eksikliği gösterilmiştir. Bunun yanında bir öğretmen, günlük yaşamda sıkça karşılaşılan sorunların devam ediyor olmasını bunun sonucu olarak sunmuştur. Laçın Şimşek [109] tarafından Fen Bilimleri öğretim programının değerler eğitimi açısından incelendiği çalışmada programda değerlere yeterince yer verilmediği vurgulanmıştır. Benzer şekilde Artvinli ve Bayar [110] tarafından yapılan çalışmada 2017 yılı ilkököl ve ortaokul Fen Bilimleri öğretim programlarında değer başlığı altında kazandırılması istenen değerlerin yazmadığı ifade edilerek yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

5.1.7 Günlük Yaşamdan Örneklerle Değerler Eğitimi Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Hayvanlara şiddet, küresel ısınma ve etkileri gibi günlük yaşam konularında öğrencilerin daha bilinçli olması için öğretmenlerden alınan değerler eğitimi önerilerine bakıldığında anlatılarak değil; yaşamsal örneklerle, doğa ve canlıların gerekliliği içselleştirilerek, somut etkinliklerle ve öğrencinin doğrudan sürece dâhil edilmesiyle ya da okul dışı yaşantının okula uyarlanmasıyla değerler eğitiminin mümkün olacağını vurgulayan cevapların çoğunluğu dikkat çekmiştir. Bazı öğretmenler ise ailenin ve öğrencinin rol model aldığı kişilerin sürece dâhil edilerek, doğadaki her varlığın birbirine muhtaç olduğu benimsetilerek ve bireye empati yaptırılarak değer eğitiminde etkili olunabileceğini ifade etmişlerdir. Gömleksiz ve Kılınç [111] ve Çengelci vd. [23] tarafından yapılan çalışmalarda öğretmenler değerler eğitime ilişkin öğrenci merkezli ve uygulamaya dayalı etkinlik yapılması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır.

5.2 Öneriler

Öğretmen görüşlerinden yola çıkılarak sunulan öneriler şu şekilde sıralanabilir;

- Değerler eğitimi, Fen Bilimleri dersinden ayrı tutulamayacak bir kavram olduğu ve bilgiye sahip olmanın yanında iyi insan yetiştirmeyi amaçladığı için Fen Bilimleri dersinde de yeteri kadar yer verilebilir.
- Uygun olan değerler “Canlılar ve Yaşam”, “Vücudumuzdaki Sistemlerin Sağlığı”, “Canlılarla Üreme, Büyüme ve Gelişme”, “Enerji Dönüşümleri”, “Çevre”, “Ses ve Özellikleri” ve “Elektrik” gibi ünitelerle ilişkilendirilerek kazandırılabilir.
- Değerler eğitiminde;
 - Pano, afiş, video ve kitap gibi materyaller kullanılabilir.
 - Canlandırma gibi yöntemlerle yaparak yaşayarak öğrenmeleri sağlanabilir.
 - Empati yapmalarını sağlayacak etkinlikler yapılabilir.
 - Örnek rol model olunabilir.
 - Sınıf dışı öğretim yöntemleri kullanılabilir.
- Fen Bilimleri dersinde yeterince zaman ayrılabilmesi için;
 - Kalabalık olan sınıf mevcutları azaltılabilir.
 - Eğitim-öğretim, sınav odaklı olmaktan çıkarılabilir.
 - Öğretmenlere değerler eğitimi konusunda hizmet içi eğitimler verilebilir.
 - Fen Bilimleri öğretim programındaki kazanımlar değerler eğitime yönelik olarak güncellenebilir.
- Rol model aldığı kişiler veya aile bireylerinden faydalanılabilir.

KAYNAKLAR

-
- [1] Tahiroğlu, M., (2013). "Performance Task Application Concerning The Promotion Of The Value Of Helpfulness In Social Studies Course For Primary Schools. ", Educational Sciences: Theory & Practice, 13(3): 1843-1862.
- [2] Aladağ, S., (2012). "İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi". Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 161(1): 123-146.
- [3] Ulusoy, K. ve Dilmaç, B., (2014). Değerler Eğitimi, PegemA Akademi Yayınları, Ankara.
- [4] Kaymakcan, R. ve Meydan, H., (2014). Ahlak Değerler ve Eğitimi, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- [5] Baş, G. ve Beyhan, Ö., (2012). "Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi", Değerler Eğitimi Dergisi, 10(24): 55-74.
- [6] Taşdemir, A., Kuş, Z., Kartal, T., (2012). "Out-of-the-School Learning Environments in Values Education: Science Centres and Museums" Procedia-Socialand Behavioral Sciences, 46: 2765-2771.
- [7] Silcock, P. ve Duncan, D., (2001). "Values Acquisition and Values Education: Some Proposals", British Journal of Educational Studies, 49: 242-259.
- [8] Allchin, D., (1999). "Values in Science: An Educational Perspective", Science&Education, 8:1-12.

- [9] Kapkın, B., Çalışkan, Z., Sağlam, M., (2018). "Türkiye’de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi", Değerler Eğitimi Dergisi, 16(35): 183-207.
- [10] Kunduroğlu, T., (2010). 4.Sınıf Fen ve Teknoloji Öğretim Programıyla Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programının Etkililiği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [11] Herdem, K., (2016). Yedinci Sınıf Fen Bilimleri Dersi Konularıyla Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Etkinliklerinin Öğrencilerin Değer Gelişimine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adıyaman.
- [12] Kılıç, A., Şahin, Ş., Albayrakoglu, Ö., Arseven, Z., (2016). "Öğretmen Görüşlerine Göre Öğretmen Davranışlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 9(3): 441-46.
- [13] Özdemir, T. Y., Boydak Özcan, M., Akgün, M., (2017). "Öğretmen Görüşleriyle Değerler Eğitimi Odaklı Eğitim Denetimi", Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1(1): 35-52.
- [14] Kunduroğlu, T. ve Babadoğan, C., (2010). "The Effectiveness of Values Education Program Integrated With The 4th Grade Science And Technology Instructional Program", Procedia Socialand Behavioral Sciences, 9: 1287–1292.
- [15] Yıldırım, S., Becerikli, S., Demirel, M., (2017). "Farklı Bakış Açılarına Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi", İlköğretim Online, 16(4): 1575-1588.
- [16] Bursa, S., Çengelci Köse, T., (2017). "Comparison of Turkish and Canadian Social Studies Curricula In Terms of Values Education", Anadolu Journal Of Educational Sciences International, 7(2): 338-372.
- [17] Kaya, Y., Günay, R., Aydın, H., (2015). "Okul Öncesi Eğitimde Drama Yöntemi ile İşlenen Değerler Eğitimi Derslerinin Farkındalık Düzeyi Üzerindeki Etkisi", Sakarya University Journal of Education, 6(1): 23-37.

- [18] İzgar, G. ve Beyhan, Ö., (2015). "Değerler Eğitimi Programının İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Tutum ve Davranışlarına Etkisi", Değerler Eğitimi Dergisi, 13(29): 439-470.
- [19] Çelikkaya, T., Filoğlu, S., Öktem, S., (2013). "Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Tarafından Uygulanma Düzeyleri", Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 4(1): 121-147.
- [20] Aran, Ö. ve Demirel, Ö., (2013). "Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(46): 151-168.
- [21] Aktepe, V. ve Yalçinkaya, E., (2016). "Okul Ortamında Değerler Eğitiminin Öğrenci Görüşlerine Göre Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 17(2): 113-131.
- [22] Koç, S., (2016). "Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1): 377-396.
- [23] Çengelci, T., Hancı, B., Karaduman, H., (2013). "Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri", Değerler Eğitimi Dergisi, 11(25): 33-56.
- [24] Kumarassamy, J., ve Koh, C., (2017). "Teachers' Perceptions of Infusion of Values in Science Lessons: a Qualitative Study", Research in Science Education, 49: 109.
- [25] Eskicumali, A., Demirtaş, Z., Arslan, N., Akdeniz, Y., (2017). "Middle-Schoolteachers' Opinions on Values Education", Turkish Online Journal of Educational Technology, 2017.
- [26] Thornberg, R. ve Oğuz, E., (2013). "Teachers' Views on Values Education: A Qualitative Study in Sweden and Turkey", International Journal of Educational Research, 59: 49-56.
- [27] Uzunkol, E. ve Yel, S., (2016). "Hayat Bilgisi Dersinde Uygulanan Değer Eğitimi Programının Özsaygı, Sosyal Problem Çözme Becerisi ve Empati Üzerine Etkisi", Eğitim ve Bilim, 41(188): 267-292.

- [28] Coopersmith, S., (1967). The Antecedents of Self-Esteem, Freeman and Company, San Francisco.
- [29] Pişkin, M., (1997). Türk ve İngiliz Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Yönünden Karşılaştırılması, Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayını, Adana.
- [30] Kaya, A. ve Siyez, D. M., (2010). “KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği: Geliştirilmesi Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, Eğitim ve Bilim, 35(156): 110-125.
- [31] Yiğittir, S., (2010). “İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler”, Değerler Eğitimi Dergisi, 8(19): 207-223.
- [32] Dilmaç, B., (1999). İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğilimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [33] Demirhan-İşcan, C., (2007). İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [34] Arslan-Parlak, E., (2011). Ortaöğretim Din Kültürü ve ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [35] Özdaş, F., (2013). Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- [36] Kantar, Ş., (2014). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [37] Ateş, F., (2014). İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- [38] Taymur, Z. A., (2015). İlkokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma Batman İl Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- [39] Geylan, T., (2015). Ortaöğretim Müfredatındaki Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [40] Erikli, S., (2016). Okul Öncesi Çocukları İçin Bir Değerler Eğitimi Programının Geliştirilmesi ve Uygulanması, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [41] Düzenli, A., (2017). Kazanımlar ve Ünite Açılımları Bakımından Genel Lise Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- [42] Gözel, Ü., (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- [43] Baydır, E., (2018). İngilizce Öğretmenlerinin 2017 Taslak İngilizce Öğretim Programında Yer Alan Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- [44] Bilgin, N., (1995). Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- [45] Arslan, Z. Ş. ve Yaşar, F. T., (2007). “Değerlerimiz ve Günlük Hayat”, Değerler Eğitimi Dergisi, 1(1): 8-11.
- [46] Sarı, E., (2005). “Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği”, Değerler Eğitimi Dergisi, 3(10): 73-88.
- [47] Bolay, S. H., (2007). “Değerlerimiz ve Günlük Hayat”, Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1): 12-19.
- [48] Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Değer, www.tdk.gov.tr, 21 Kasım 2014.

- [49] Özensel, E., (2003). "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3): 217-239.
- [50] Kızılcılık, S. ve Ergen Y., (1994). Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü, Saray Kitabevleri, İzmir.
- [51] Halstead, J. M. ve Taylor, M. J., (2000). "Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research", Cambridge Journal of Education, 30(2): 169-202.
- [52] Güngör, E., (1993). Değerler Psikolojisi. Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları, Amsterdam.
- [53] Longman Dictionary of Contemporary English, "Value", www.ldoceonline.com/dictionary, 9 Kasım 2018.
- [54] Schwartz, S. H., (1994). "Are There Universal Aspects In The Content and Structure Of Values?", Journal of Social Issues, 50: 19-45.
- [55] Williams, R. M., (1979). "Change and Stability in Values and Value Systems: A Sociological Perspective", 15-46; Derleyen: Rokeach, M., Understanding Human Values, FreePress, New York.
- [56] Hofstede, G., (1991). Cultures and Organizations, Harper Collins Business, Londra.
- [57] Oğuzkan, F., (1993). Eğitim Terimleri Sözlüğü, Emel Yayıncılık, Ankara.
- [58] Arce, W. F., (2002). "Values, Organizational Culture and Organizations", <https://www.slideshare.net/kamleshn/values-organizational-culture>, 24 Mart 2019.
- [59] Dönmezer, S., (1994). Toplum Bilim. Beta Basım Yayın, İstanbul.
- [60] Schwartz, S. H. ve Sagie, G., (2000). "Value Consensus and Importance: A Cross National Study", Journal of Cross-Cultural Psychology, 31: 465-497.
- [61] Rokeach, M., (1973). Nature of Human Values, New York, The Free Press.
- [62] Güngör, E., (1998), Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar, 2. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

- [63] Hökelekli, H., (2013). Psikoloji Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- [64] Erdem, A. R., (2003). “Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler”, Değerler Eğitim Dergisi, 1(4): 55-72.
- [65] Candan, D. ve Ergen, G., (2014). “3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1): 134-161.
- [66] Şirin, A., (1983). Gençlerin Değerler Sıralaması Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [67] Filiz, Ş., (1998). Ahlakın Akli ve İnsani Temeli, Çizgi Kitabevi, Konya.
- [68] Çalışkur, A., Demirhan, A., Bozkurt, S., (2012). “Değerlerin Belirli Meslek Alanları ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 17(1): 219-236.
- [69] Akbaş, O., (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [70] Bolat, Y., (2016). “Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimi Anlamak”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 29: 322-348.
- [71] Kahle, L. R., (1983). Social Values and Social Change: Adaptation To Life In America, Praeger, New York.
- [72] Fichter, J., (1990). Sosyoloji Nedir, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Konya.
- [73] Yıldız, M. M., (2015). “Gençlik ve Siyasal Katılım”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- [74] Doğanay, A., (2006). “Değerler Eğitimi”, 255-286; Derleyen: Öztürk, C., (2006), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım, (2. Baskı), PegemA Yayıncılık, Ankara.

- [75] Doğan, İ., (2014). Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, (13.Baskı), PegemA Yayınları, Ankara.
- [76] Keskin, Y., (2008). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [77] Bal, U. G., (2004). Çocuklar ve Değerler Eğitimi. Çoluk Çocuk Dergisi, 45: 18-20
- [78] Baloğlu, M. ve Balgamış, E., (2005). “İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği”, Değerler Eğitimi Dergisi, 3(10): 21-33.
- [79] Ersoy, F. ve Şahin, T., (2012). “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(2): 1535-1558.
- [80] Yeşil, R. ve Aydın, D., (2007). “Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(2): 65-84.
- [81] Yörükoğlu, A., (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları, Özgür Yayınları, İstanbul.
- [82] Fidan, M., (2013). Ortaokullarda Bilişim Teknolojileri Dersinde Örtük Programın Varlığına İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bolu İli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- [83] Ozankaya, Ö., (1975). Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- [84] Yaman, E., (2014). Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar, Akçağ Yayınları, Ankara.
- [85] Güngör, E., (1995). Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- [86] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2010). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.

- [87] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (İlkokul 4 ve Ortaokul 5,6,7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [88] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [89] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2010). Sosyal Bilgiler Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [90] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2018). İlkokul ve Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [91] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2010). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [92] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2018). İlköğretim Fen Bilimleri Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [93] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2005). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [94] Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2013). İlköğretim Fen Bilimleri Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- [95] Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- [96] Stewart, C. J. ve Cash, W. B., (1985). "Interviewing: Principles and Practices", (4.Baskı), W.C. Brown Publishers, Iowa.
- [97] Büyüköztürk, Ş., (2018). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 25.Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- [98] Tanrıöğen, A., (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Anı Yayınları, Ankara.

- [99] Merriam, S. B., (2013). "Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber", Nobel Yayıncılık, Ankara.
- [100] Çebi, H., (2018). Farklı Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersine Karşı İlgi ve Tutumlarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [101] Arastaman, G., Öztürk, İ., Fidan, T., (2018). "Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme", YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1): 37-75.
- [102] Landis, J., ve Koch, G., (1977). "The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data", Biometrics, 33(1), 159-174.
- [103] Kılıç, S., (2015). "Kappa Testi", Journal of Mood Disorders, 5(3): 142-144.
- [104] Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T., (2010). "İlköğretim Öğretmenlerinin "Değer" Kavramına Yükladıkları Anlamlar", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39: 81-90.
- [105] Gür, Ç., Koçak, N., Şirin, N., Şafak, M., Demircan, A., (2015). "İlköğretim Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Karşılaştıkları Güçlüklerin İncelenmesi: Ankara Örneği", Asya Öğretim Dergisi, 3(1): 78-91.
- [106] Ergin, E. ve Karataş, S., (2014). "Öğretmenlerin Değerler", Journal of Educational Science, 3(4): 33-45.
- [107] Kurtdele-Fidan, N., (2009). "Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri", Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 2(2): 1-18.
- [108] Altunay-Şam, E., (2015). "Değerler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Journal of Educational Science, 3(4): 47-63.
- [109] Laçın-Şimşek, C., (2004). "Fen Bilgisi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarına Göre Çevre Eğitiminde Etik ve Estetik Değerler", Değerler Eğitimi Dergisi, 2(7-8): 127-146.
- [110] Artvinli, E. ve Bayar, V., (2018). "İlkokul ve Ortaokul Öğretim Programlarında Bir Değer Olarak Geri Dönüşüm", Osmangazi Journal of Educational Research, 5(1): 18-34.

- [111] Gömleksiz, M. N. ve Kılınç, H. H., (2015). “Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri”, Değerler Eğitimi Dergisi, 3(2): 35-45.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Göktürk ŞENTÜRK
Doğum Tarihi ve Yeri : 12.07.1986 Göle
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : gokturksenturk@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Fen Bilgisi Öğretmenliği	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2011
Lise	Sayısal	İncirtepe Lisesi	2003

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2012	MEB	Öğretmen

YAYINLARI

Bildiri

Şentürk, G., (2018). “Fen Eğitiminde Değerler Eğitimi”, I. Türk Eğitim Kongresi, 27-28 Aralık 2018, İstanbul.

